

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У НОМЕРІ:

- **СУСПІЛЬНА ДУМКА**

- ∨ *Стамбульська конвенція: міфи та маніпуляції*

- ∨ *День Конституції і децентралізація*

- **ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР**

- ∨ *Чому та як потрібно міняти Конституцію*

№ 6 червень 2022

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
№ 6 (97) 2022**

(01 червня - 30 червня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Редакційна колегія:

Л. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, генеральний директор НБУВ
(головний редактор);

Ю. Половинчак, керівник НЮБ (заступник головного редактора);

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;

В. Бондаренко, ст. наук. співроб. НЮБ.

Заснований у 2014 році
Видається один раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання
можна ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

Звернення Президента Володимира Зеленського з нагоди Дня Конституції України.....	5
НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	7
КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ	8
<i>Є. Пеліхос</i> , Закон і Бізнес: Заборона навздогін	8
СУСПІЛЬНА ДУМКА	
<i>А. Любарець</i> , Українська правда.Блоги: Конституційні права працюють, коли їх захищають	10
<i>О. Савичук</i> , 24 канал: Шість заповідей Конституції: до чого нас зобов'язує Основний закон	12
<i>В. Думанська</i> , Українська правда: Проросійський слід. Як війна змушує переосмислити зміни до Конституції.....	14
<i>М. Бондаренко</i> , Факти: Правосуддя, децентралізація, статус Криму: експерти розповіли, які зміни до Конституції на часі. 16	
<i>Л. Семишоцький</i> , Закон і Бізнес: Хрест на добросовісності	18
<i>В. Шабунін</i> , Українська правда.Блоги: Кандидатство в ЄС: які важливі реформи треба виконати, аби не зірвати єврошлях України.....	21
<i>Л. Семишоцький</i> , Закон і Бізнес: Стратегія та її результати	23
<i>С. Берко</i> , Forbes: Одна з вимог ЄС – судова реформа, яку Україна не може впровадити роками. В чому проблема і чи реально це зробити.....	25
<i>Д. Коломієць</i> , Суспільне новини: Україна – ЄС: що ми маємо зробити у статусі кандидата і коли можливий вступ в Євросоюз	27
<i>К. Риженко</i> , Українська правда: Завершити конкурс САП: на кону – членство в ЄС.....	30
<i>Н. Галка</i> , Суспільне новини: Відбір до Конституційного суду: Рада суддів не оголосила результати співбесід.....	31
<i>В. Зінкевич</i> , Лівий Берег.Блоги: Стамбульська конвенція: міфи та маніпуляції	32
<i>С. Дмитрієв</i> , Українська правда: Стамбульська конвенція – це не документ про гендер	34
<i>Р. Сидорович</i> , Українська правда: Як юридичне визнання дій РФ геноцидом закряє питання «збереження обличчя» кремлівського режиму.....	36
<i>К. Матвієнко</i> , Українська правда. Блоги: Профанація? Ні – дві профанації, щонайменше	40
<i>Г. Зубко</i> , Українська правда: День Конституції і децентралізація	41
ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	42
ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР	
<i>Жернаков М.</i> Чому приховані співбесіди шкодять довірі до конкурсу до Вищої ради правосуддя.....	46
<i>Рибачук О.</i> Міцний фундамент замість тонкої ніжки. Чому та як потрібно міняти Конституцію ...	48
<i>Матвійчук О., Павліченко О., Денисенко Л.</i> Позиція правозахисників щодо інституту Уповноваженого ВРУ з прав людини.....	49
КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	
Великобританія	50
Туніс	51
Казахстан	51
Узбекистан	52

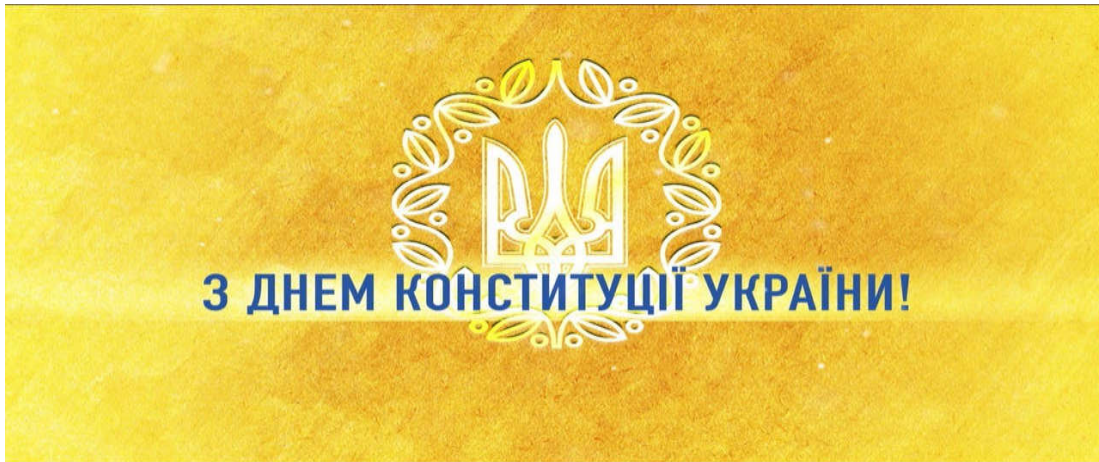
Дорогі Українці!

28 червня велике державне свято - День Конституції України.

Нехай у кожного українця буде маса приводів для гордості за рідну країну. Бажаємо миру і процвітання країні, в якій всі її громадяни будуть себе почувати впевненими, затребуваними, самореалізованими, повноправними і щасливими!

Зі святом!

Звернення Президента Володимира Зеленського з нагоди Дня Конституції України

Дорогі українці! Незламні громадяни незламної країни!

Великий народі з великою історією!

Свідоме суспільство правової держави!

Той факт, що все вищезгадане – правда, доводить багато речей.

Давні документи й літописи, пам'ятки історії та права, релігійні традиції та народні звичаї, наука, література, музика, живопис, легенди та міфи, прислів'я та приказки і навіть випуски новин. Усе це по-своєму змальовує нашу державу і нас із вами. Але є одна річ, яка, на мій погляд, дає найбільш детальну та об'єктивну оцінку. Це Конституція України!

Це точка розвитку, до якої ми дійшли як держава й суспільство за віки історії. Державний устрій – це наш інтелект. Форма правління показує, чи перейшли ми на наступний рівень цивілізації, чи застрягли в ері тиранії й диктатури. Конституція, як рентген, показує наші сильні та слабкі сторони. Наші принципи, наші цінності, наші ідеали. Рівень свободи і права, які ми готові захищати. Рівень зрілості й обов'язки, які готові виконувати. Норми Конституції дають змогу розшифрувати генетичний код нашої нації. Знайти відповідь на два головних питання: що таке Україна і хто такі українці?

Це наш детальний портрет. І особливо зараз, у часи повномасштабної війни, яскраво проявляються його головні риси. Ми ухвалили

Основний Закон держави 26 років тому. 26 років по тому захищати свою державу для нас – основний закон. Чому? Відповідь є у преамбулі Конституції. Засади її ухвалення 26 років тому є засадами нашої боротьби зараз. Пояснюють, чому й за що ми б'ємося. Це право українського народу на самовизначення, всенародно схвалена незалежність України, незворотність шляху до Європи. Це відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями.

Не ми почали війну, не ми першими стріляли й не ми першими напали. Ми захищаємо Україну, яка є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою. Взявши до рук зброю, ми не вагалися, як на роздоріжжі. Не обирали, захищати першу статтю Конституції чи дотримуватися першої Божої заповіді. Бог на нашому боці, він каже, що захищати рідний дім від нечисті – не гріх. Гріх його не захищати.

Наш суверенітет поширюється на всю територію. Ми – унітарна держава. Наша територія в межах наявних кордонів цілісна та недоторканна. А тому на сході та заході, на півдні, півночі і в центрі наш народ героїчно б'ється за ці принципи й другу статтю нашої Конституції. Стримує другу армію світу.

Якій байдуже до всіх загроз та ризиків Третьої світової війни. Але нам не байдуже до норм третьої статті Конституції. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність

і безпека – це найвища соціальна цінність. І наші люди ціною життя, здоров'я й безпеки боронять цей принцип. З честю та гідністю!

Для нас норма – захищати це. Для нас норма – захищати інші норми.

Земля – це основне національне багатство. Її надра, повітря, водні та інші природні ресурси її території, континентального шельфу та морської зони – це власність українського народу. Ми будемо битися за кожен метр нашої землі до останнього ковтка повітря.

Бо змінювати конституційний лад в Україні може тільки народ. Ніхто не може узурпувати державну владу. Нам добре відомий термін «демократія», тому ми не знаємо, що таке п'ятий термін. У нас право на протест, збори та демонстрації – це конституційна стаття, а в когось – кримінальна.

Державні символи мають для нас зовсім не символічний і не формальний характер. Наш Державний прапор – стяг зі смуг синього й жовтого кольорів. Два священних кольори. Третього не дано. Як не дано чужому триколову замайорити на нашій землі, в нашому небі якось інакше, аніж із приставкою «тимчасово».

Наш герб – знак Княжої Держави Володимира Великого. Це тризуб. Не двоголові пташки. Тому що тут таке не злітає.

Наш Державний гімн «Ще не вмерла України і слава, і воля...» Вони живуть і будуть жити. Наш народ в окупованих містах не боїться масово виходити на мирні акції та співати свій гімн. Гучно співати. Дивлячись в очі окупанту, співати, що вони згинуть, як роса на сонці. Цей народ неможливо перемогти! Тільки знищити. Але й це неможливо. Бо ми козацького роду!

І наша державна мова – українська. І ми поважаємо всі інші мови. Жодної не утискаємо. Тому за Україну сьогодні воюють і українською, і кримськотатарською, і польською, і на руському, і білоруською, і молдовською, і угорською, і румунською, грузинською та багатьма іншими мовами! Бо що таке зло – зрозуміло без слів. І перемагати його можна без слів.

Окупант чекав на гостинний прийом, а отримав шалений спротив. Зустріч не

хлібом-сіллю, а «Стугнуою» і «Джавелінами», «Байрактаром» і «Нептуном», «Вільхою» і «Хаймарсами».

Наш спротив триває вже 125 днів. Для світу – це восьме диво, для ворога – дев'ятий вал, а для нас – 17-та стаття Конституції України. Захист України – це найважливіші функції держави і справа всього українського народу.

Ми не маємо іншого вибору, аніж захищати свій вибір. Наш обов'язок – захищати наші права. Права, гарантовані Конституцією.

Невід'ємне право на життя, яке Росія порушила десятки тисяч разів і відняла десятки тисячі життів. Це недоторканність житла, яку щодня й щоночі порушують її ракети, бомби та кулі.

Це права, звичні та невід'ємні для нас. Це свобода слова. Саме тому українці не побоялися сказати ворогу «идите домой». Бо мають свободу думки. Вміють думати, бачити, чути, розуміти, відрізнити правду від брехні. Це право обирати й бути обраним. Неможливість бути заарештованим нізащо. Свобода пересування. Недоторканність. Це всі права дітей.

За все це ми воюємо сьогодні. Щоб відстояти, визволити й відновити. Щоб наші майбутні покоління мали права, наше покоління не має права здатися. Не маємо ми й такого бажання. Ворог не зможе усвідомити силу, з якою ми готові битися за свою волю, за свої права та свободи. Той, хто не має цього сам, ніколи не позбавить цього інших. Саме тому для нас неминучою є перемога. Для ворога неминучим є покарання. І воно настане. Настане й мир.

І наші діти нарешті підуть до школи. Вони змалечку знають, що таке свобода й боротьба за неї. Що таке права. Що таке Конституція України.

І які в неї славетні правові предки. Зокрема, Конституція Пилипа Орлика, якій понад 300 років. Її називають першою писемною Конституцією Європи. І минулого року вона вперше побувала вдома, в Україні. Була виставлена в Києві, але справедливо, щоб її читали в кожному куточку України. Для цього вона буде перекладена з латині на українську мову, і десятки тисяч примірників відправляться в українські школи! Ми впевнені,

що рано чи пізно і Конституцію Пилипа Орлика, і Конституцію незалежної України, і решту предметів української школи точно вивчатимуть щасливі та усміхнені наші дітки – в Донецьку, Луганську, Маріуполі, Херсоні, в Криму!

*Перемога не за горами! Перемога за нами!
3 Днем Конституції України, дорогі
громадяни!*

Слава вам!

Слава Збройним Силам України!

Слава Україні!

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Верховна Рада підтримала ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, більш відомої як Стамбульська конвенція. Про це повідомляє «Європейська правда».

За проголосували 259 народних депутатів, проти – 4, утрималися – 25.

Від фракції «Слуги народу» надійшло 193 голоси «за», від «Європейської солідарності» – 9, від «Голосу» – 10, від «Платформи за життя і мир», «Довіри» й «Відновлення України» – всіх депутатів, які проголосували, від «За майбутнє» – 2 голоси. Від «Батьківщини» утрималися всі 13 нардепів, які голосували.

Ратифікація Стамбульської конвенції вважається гарним сигналом напередодні саміту ЄС щодо готовності України впроваджувати необхідні реформи, оскільки для держав-членів ЄС це є своєрідним «маркером цивілізованості».

Це рішення, що відкладалося багато років – зокрема, через позицію Всеукраїнської ради церков – було особливо важливими для Нідерландів та Швеції, двох країн-скептиків, які зрештою погодилися підтримати статус кандидата для України.

Стамбульська конвенція або Конвенція Ради Європи про попередження і боротьбу з насильством щодо жінок і домашнього насильства – міжнародна угода, уперше підписана в 2011 році.

Це перший подібний документ, який юридично зобов'язує створити правову базу для боротьби з насильством щодо жінок. Країни, що приєдналися до конвенції, повинні криміналізувати психологічне насильство, переслідування, фізичне і сексуальне

насильство, примусовий шлюб, примусові аборти і стерилізацію.

Документ підписали 46 країн і Євросоюз. Проте ще 10 (до нинішнього голосування і Україна), не ратифікували цю угоду. Стамбульська конвенція була підписана Україною ще у 2011 році, але її ратифікація відкладалася через протести церков та консервативних політиків проти вжитого у ній терміну «гендер» (*Європейська правда* (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/20/7141621/>). – 2022. – 20.06).

На виборах голови Конституційного суду України 14 червня жоден із кандидатів не набрав необхідної кількості голосів, повідомила у Telegram народна депутатка, представниця Верховної ради в КСУ О. Совгіря.

«Сьогодні відбулися вибори Голови Конституційного Суду. Жоден кандидат на цю посаду не отримав необхідну кількість голосів суддів», – написала вона.

Відповідно до Конституції, закону і регламенту Суду вибори голови КСУ відбуваються шляхом таємного голосування суддями. Обраним вважається кандидат, за якого проголосує не менше десяти суддів. Якщо жоден із кандидатів на посаду Голови Суду не одержав необхідної кількості голосів проводяться нові вибори не пізніше ніж через місяць з дня проведення попередніх виборів Голови Суду.

«Таким чином, не пізніше 15 липня Суд має провести повторні вибори», – додала депутатка.

«Сьогодні, 14 червня, відбулося спеціальне пленарне засідання Суду з обрання Голови Конституційного Суду України. Голову Конституційного Суду України на цьому

засіданні не обрано. Нові вибори Голови Суду будуть проведені на одному з наступних спеціальних пленарних засідань Суду», – повідомили у свою чергу в КСУ.

Хто із суддів претендував на місце голови КСУ не повідомляється.

Зазначимо, що 15 травня закінчився дев'ятирічний термін повноважень судді Конституційного суду Олександра Тупицького.

Заступник Голови КС Сергій Головатий видав розпорядження про припинення з ним трудових відносин.

Торік президент В. Зеленський відсторонив Тупицького від посади і скасував указ колишнього президента Віктора Януковича про призначення Тупицького суддею (*Укрінформ* (<https://zn.ua/ukr/POLITICS/konstitutsijnij-sud-ne-zmih-obrati-novoho-holovu.html>)). – 2022. – 14.06).

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

30 червня, Конституційний Суд України ухвалив Рішення у справі за конституційним поданням від 4 серпня 2020 року 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України, якими встановлено зміст та порядок застосування такого заходу кримінально-правового характеру, як спеціальна конфіскація. Про це повідомила пресслужба Суду.

Зазначається, що КСУ визнав оспорювані приписи Кодексу такими, що відповідають Конституції України (*ЮрЛіга* (https://jurliga.ligazakon.net/news/212232_konstitutsyniy-sud-pdtverdiv-konstitutsynst-polozhen-pro-spetsalnu-konfskatsyu)). – 2022. – 30.06).

Конституційний суд України визнав неконституційним пункт Кримінального процесуального кодексу, який дозволяв

закривати кримінальне провадження в разі скасування відповідальності за злочин (пункт 4 частини 1 статті 284 КПК). Про це повідомляє пресслужба суду.

«8 червня другий сенат Конституційного суду України ухвалив рішення у справі за конституційною скаргою Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України положення п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України, згідно з яким кримінальне провадження закривається в разі, якщо «набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою». Суд визнав оспорюваний припис Кодексу таким, що не відповідає Конституції України», – йдеться у повідомленні (*Слово і Діло* (<https://www.slovoidilo.ua/2022/06/08/novyna/polityka/ksu-vyznav-nekonstytuczijnoyu-odnu-pidstav-zakryttya-kryminalnyx-provadzhen>)). – 2022. – 8.06).

Є. Пеліхос, Закон і Бізнес: Заборона навздогін

Майже непоміченою залишилась новина про надходження до Верховної Ради законопроєкту №7484, яким пропонується заборонити чоловікам у віці від 18 до 60 років виїзд за межі України під час дії воєнного стану. Але ж така заборона на виїзд фактично діє ще з 24 лютого цього року. То що з нею не так?

Як це питання регулюється зараз

Ще ввечері 24 лютого цього року на вебсайті Держприкордонслужби з'явилося

повідомлення про те, що у зв'язку з введенням воєнного стану заборонено виїзд за межі України громадянам чоловічої статі у віці від 18 до 60 років. Разом із цим наголошувалося, що «така норма діятиме на період правового режиму воєнного стану». Про яку саме норму йшлося, історія, на жаль, замовчує.

З цього питання лише зазначимо, що саме по собі введення воєнного стану або ж оголошення загальної мобілізації не тягнуть за собою якихось заборон на виїзд з території

України для певної категорії громадян. Закони «Про правовий режим воєнного стану» і «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» не містять жодних приписів з цього приводу.

У пояснювальній записці до законопроекту №7484 його автори вказують, що питання порядку виїзду громадян чоловічої статі наразі врегульовано указом Президента, але цього замало. Нардепи чітко не вказують, який саме указ вони мають на увазі – про введення воєнного стану чи про оголошення загальної мобілізації. Тому розглянемо обидва.

Укази Президента про введення воєнного стану та оголошення загальної мобілізації не встановлюють для певної категорії громадян заборони на виїзд за кордон. У першому (від 24.02.2022 №64/2022) йдеться лише про те, що права, передбачені в тому числі ст. 33 Конституції (право вільно залишати територію України), можуть обмежуватися (але самим указом не обмежуються). А мобілізаційний указ взагалі не містить жодних приписів стосовно права вільно залишати територію України.

Точка зору, яка полягає в тому, що якщо в указі про введення воєнного стану передбачено можливість обмеження певного права, то застосовувати такі обмеження може будь-який орган державної влади, не витримує жодної критики.

Для підсилення цієї позиції лише зазначимо, що закон «Про правовий режим воєнного стану» передбачає конкретні повноваження військового командування та військових адміністрацій обмежувати права і свободи, згадані в указі про введення такого стану, наприклад обмежувати право на вільне пересування шляхом запровадження комендантської години. Тобто обмеження передбачених в Указі прав не може бути свавільним. Суб'єкт владних повноважень, який застосовує певні обмеження прав, перелічених в указі, має бути уповноважений на це згідно з чинним законодавством.

У цілому позиція нардепів суперечлива: якщо питання заборони виїзду вже і так врегульовано указом Президента, то навіщо тоді вони пропонують доповнити закон «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян

України» відповідною нормою-забороною? Чи може все ж таки укази Президента насправді не встановлюють таку заборону?

Взагалі досить дивний для юриспруденції стан речей: питання нібито вже врегульовано указом, але цього, на думку нардепів, замало. Тому приходимо до висновку, що насправді потреба у введенні законодавчої заборони на виїзд виникла з того, що в жодних інших джерелах права вона не передбачена.

Ще один цікавий та важливий нюанс. В мережі Інтернет оприлюднено лист голови Держприкордонслужби, в якому вказано про заборону виїзду за межі України громадянам чоловічої статі віком від 18 до 60 років. Будь-яких сумнівів щодо того, що до повноважень цієї службової особи не належить запровадження заборони на виїзд за кордон для певної категорії громадян, не виникає.

Чи повно проект №7484 вирішує питання?

Цим законопроектом пропонується, зокрема, доповнити закон «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» ст. 3-1, якою громадянам України чоловічої статі віком від 18 до 60 років забороняється виїзд за межі України під час дії воєнного стану.

Винятки пропонується встановити для осіб, передбачених абзацами 3–13 ч. 1 та абз. 2 ч. 3 ст. 23 закону «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Крім цього, Кабмін матиме повноваження визначати додаткові винятки із загальної заборони.

Проект пропонує поширити деякі підстави для відстрочки від військової служби під час мобілізації (ст. 23 закону «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію») на відносини, пов'язані з виїздом за межі України. Однак ст. 23 вказаного закону стосується лише військовозобов'язаних, хоча заборона виїзду стосуватиметься всіх громадян чоловічої статі від 18 до 60 років (не всі з них є військовозобов'язаними).

Окремо звернімо увагу, що військовозобов'язаними можуть бути не тільки чоловіки, але й жінки. Більше того, ч. 12 ст. 1 закону «Про військовий обов'язок і військову службу» прямо говорить про те, що жінки, які перебувають на військовому обліку, можуть

бути призвані на військову службу чи залучені для виконання робіт із забезпечення оборони держави у воєнний час.

Як наслідок, маємо таку ситуацію: невійськовозобов'язаний чоловік обмежується у праві на виїзд за кордон, а для військовозобов'язаної жінки така заборона не встановлена. Чим викликана така відмінність у регулюванні, ні автори проєкту, ні у Держприкордонслужбі (щодо нинішніх фактичних обмежень) не пояснюють.

Як підсумок, пропонуємо з урахуванням викладеного самостійно відповісти на питання, чи існують сьогодні будь-які правові підстави для відмови у виїзді за межі України громадянам чоловічої статі віком від 18 до 60 років. Принаймні, доки не буде схвалено запропонований законопроект (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/151892-chomu_raptom_vinikla_potreba_u_zakonodavchih_obmezhenyah_na.html) – 2022. – 27.06).

СУСПІЛЬНА ДУМКА

А. Любарець, Українська правда.Блоги: Конституційні права працюють, коли їх захищають

Тексти Конституцій багатьох країн подібні між собою. Особливо в частині базових прав людини. Проте, коли доходить справа до реалізації цих прав, вся схожість зникає.

Таємниця проста – Конституція «працює» лише там, де суспільство готове відстоювати свої базові права та не давати уряду, судам чи правоохоронцям нехтувати головним документом країни.

Розповідаємо, як українці відстоювали базові права, закріплені у Конституції, і перемагали.

Мирні зібрання

Громадяни України мають право «збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади».

В Україні ефективний інструмент низової демократії. Масові протести змушують владу скасовувати або коригувати свої рішення, законопроекти чи кадрові призначення. Ба більше, мирні протести 1990, 2004 і 2014 років стали одним із «двигунів» сучасної історії України та мали тектонічне значення для суспільних і політичних змін у нашій країні.

Найбільше мирні зібрання не подобалися колишньому президентові Віктору Януковичу, який після приходу до влади намагався протягнути законопроект «Про порядок організації і проведення мирних заходів».

Документ фактично калькував відповідний російський закон і суттєво обмежував право на мирні зібрання. Законопроект розкритикувала Венеціанська комісія, а в Києві та регіонах люди вийшли на масові протести. У результаті спроба протягнути неконституційний проєкт закону провалилася.

Наступна відчайдушна спроба знищити право на мирні зібрання – так звані «закони 16 січня», ухвалені на початку 2014 року. Ті самі, в яких була заборона на автоколонни, участь у мітингах у масках, заборона на встановлення наметів, посилення покарання у груповому порушенні закону тощо.

Таке закручування гайок ще більше змобілізувало людей і дало друге дихання протестам під час Революції гідності. Загинуло понад 100 мітингувальників, але диктаторський режим Віктора Януковича впав, а сам він втік до росії.

Україні потрібне спеціальне законодавство, яке регулює право на мирні зібрання. Так вдасться уникнути зловживань з боку виконавчої влади та судів. Зараз вони мають доволі широкі можливості для трактування конституційних норм. Наприклад, можуть забороняти проводити акції протесту або ж притягували організаторів до відповідальності, посиляючись на статтю Кримінального Кодексу, ухваленого ще 1988 року в Радянському Союзі.

Право на свободу слова

Стаття 34 Конституції України гарантує «право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань». І за це право українці платили навіть життям.

Найжахливішим замахом на свободу слова в Україні стало вбивство засновника видання «Українська правда» Георгія Гонгадзе у 2000 році. До цього злочину був причетний особисто президент України, що й спровокувало серію протестів «Україна без Кучми». Їх фіналом стала багатотисячна акція 9 березня 2001 року, що завершилась масовими сутичками з силовиками.

Паралельно Леонід Кучма руками російських політтехнологів намагався запровадити «темники» – інструкції для телеканалів як висвітлювати ті чи інші теми. На тих, хто не погоджувався тиснули. Але дія породила протидію.

Журналісти об'єдналися і домоглися ухвалення закону, який визначав поняття цензури та звільняв від відповідальності за висловлення оціночних суджень. А за кілька тижнів до Помаранчевої революції медійники публічно виступили проти темників, які спускали з Банкової.

Вкотре довелося відстоювати свободу слова вже при Януковичі, при якому систематично ігнорували запити, порушували права журналістів, намагалися втручатися у редакційну політику.

Апогеєм стали «диктаторські закони» 2014 року, якими обмежувався доступу до інтернет-ресурсів, збільшувалась відповідальність за наклеп, ускладнювалися зйомки з повітря тощо. Втім закони не змогли зупинити масові протести і після втечі Януковича були скасовані.

Зараз у «Індексі свободи преси» Україна займає 106 місце із 180, демонструючи значно кращий результат за решту пострадянських республік, окрім балтійських країн. Однак нам є над чим працювати.

Через напад росії, вбивства журналістів, кібератаки, обмеження доступу до інформації під час воєнного стану та порушення конфіденційності джерел показник безпеки,

один із критеріїв реформування рейтингу, впав на 10 пунктів.

Автори «Індексу свободи преси» серед проблем у законодавчій сфері також вказують недостатню незалежність та обмежені повноваження Національної ради з питань телебачення та радіомовлення.

Право обирати та бути обраним

Кожен громадянин має право брати участь в управлінні державними справами, а отже вільно обирати й бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Так каже стаття 38 Конституції України.

Але наявність прописаного права обирати та бути обраним не гарантує його дотримання. В історії України найвідомішим випадком фальсифікації виборів та реакції громадянського суспільства на неї стала Помаранчева революція 2004 року.

21 листопада відбувся другий тур президентських виборів, у яких Центральна виборча комісія оголосила переможцем Віктора Януковича. Діапазон фальсифікацій був надзвичайно великим: заміна бюлетенів під час перевезення їх до територіальних виборчих комісій, знищення урн, фальшиві бюлетені, «каруселі» з відкріпними талонами.

В результаті майже двох тижнів протестів та постійних зустрічей опозиції та влади, депутати Верховної Ради висловили недовіру ЦВК, а Верховний суд призначив повторне голосування, на якому переміг Віктор Ющенко.

Помаранчева революція показала, що протест може бути ефективним інструментом для захисту прав виборців. Цей урок погано засвоїв Віктор Янукович, але добре запам'ятало суспільство. Тому, коли Партія регіонів намагалася фальсифікувати результати виборів на п'яти київських округах, то під тиском громадськості не змогла цього зробити.

***

Конституції 26 років. За цей час в Україні була не одна спроба обмежити конституційні права людини в своїх інтересах.

Часто суспільні протести ставали єдиною надією на збереження базових конституційних

прав людини і у найкритичніші моменти українці виборювали їх.

Саме тому Конституція України залишається суспільним договором між суспільством

та владою, а не стала просто «папірцем» з декларативними обіцянками (*Українська правда.Блогу* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/28/7355170/>). – 2022. – 28.06).

О. Савичук, 24 канал: Шість заповідей Конституції: до чого нас зобов'язує Основний закон

В Основному Законі вказано, що утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Але Конституція також містить і перелік обов'язків. Далі – в ексклюзивному блозі для сайту 24 каналу.

Обов'язки згадують не так часто, їх не завжди охоче дотримуються, але їх треба знати і дотримуватись, щоб держава нормально працювала, а ми жили у безпеці. Це наша відповідальність перед один одним.

Плати податки і збори

Не платити податки дуже важко. Коли ми купуємо продукти в магазині, бензин на заправці чи розраховуємося за проїзд у громадському транспорті, ми платимо податки, які вже зазвичай зашиті у вартості товару. Наприклад, податок на додану вартість, який зараз на більшість товарів складає 20%. Оподатковується і наша винагорода – з неї відраховується військовий збір, податок на доходи та єдиний соціальний внесок. Ми, як правило, цього не помічаємо, адже ці податки лягають на працедавця.

Є ті, хто платить податки напряму – підприємці, ФОПи або самозайняті особи з певною регулярністю переказують кошти Держказначейству.

Відають гроші завжди менш охоче, аніж отримують. Тому зловживання із сплатою податків не є чимось рідкісним. Цим грішать і бізнес, і приватні особи через заниження податків, не оформлення найнятих працівників, зарплати у конвертах та інші. Але це передусім – обкрадання самого себе. Адже податки – це пальне для держави, без якого вона не може ефективно працювати. Ці гроші ідуть на розвиток інфраструктури, будівництво шкіл

та лікарень, купівлю озброєння для Збройних Сил.

Кримінальний кодекс передбачає відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів та єдиного соціального внеску. Лише за останній час прокуратура звинуватила в несплаті податків екснардепа Геннадія Балашова, чинного депутата Віктора М'ялика, олігарха Ріната Ахметова та навіть керівників НАК «Нафтогаз».

Водночас обов'язком держави є встановити реалістичні ставки: щоб і на видаткову частину бюджету вистачало, і не було надлишкового тиску на платників податків, а відповідно і бажання працювати в тіні.

Бережи природу та культурну спадщину

Хоч ідея берегти довкілля дещо утопічна з огляду на роботу ТЕЦ, ТЕС, АЕС, видобуток корисних копалин, знищення лісів та стрімкий розвиток сільського господарства, все ж батьки Конституції воліли, щоб ніхто не заподіював шкоду природі.

Зокрема, держава запровадила адміністративну за застосування, незаконну вирубку, підпали та вогнища у лісах. А за порушення правил екологічної безпеки, невжиття заходів щодо ліквідації екологічного забруднення або забруднення земель можна понести кримінальну відповідальність.

«Не нашкодъ» в Конституції прописали і щодо об'єктів культурної спадщини. Щоб старовинні споруди, комплекси, рухомі предмети, території збереглися, людям достатньо їх не нищити. Кримінальний кодекс передбачає відповідальність за незаконне привласнення предметів, що має культурну цінність, контрабанду культурними цінностями та пошкодження об'єктів культурної спадщини.

Неухильно дотримуйся Конституції та законів

Порушувати Конституцію і закони – це те саме, що їздити по швидкісній трасі як заманеться. Це створює хаос, ризики для життя людей і загрожує самому руху на такій ділянці дороги. Власне, правила для того і придумують, щоб унормувати поведінку всіх учасників: як на дорозі, так і в суспільстві загалом. Ігнорування правил ставить під загрозу існування самої держави. Тому порушника треба карати, навіть якщо це президент.

Віктор Янукович систематично зневажав Конституцію та закони, зловживав впливом і повноваженнями. І отримав Революцію гідності. Подібним займався й Леонід Кучма, що також спровокувало Помаранчеву революцію.

Якщо ж говорити про порушення, які можуть вчинити люди, то злочини проти Конституції є одними з найсерйозніших у Кримінальному кодексі. Це, наприклад, спроба повалити конституційний лад, фінансування таких дій, державна зрада та колабораціонізм.

Не посягай на права, свободи, честь і гідність інших

Демократія передбачає, що у кожного є права. Вони не можуть бути абсолютними і закінчуються там, де починаються права інших людей.

Наприклад, право на свободу слова. Можна говорити все, що завгодно про світову політику, релігію, сексуальну орієнтацію, колір шкіри чи походження інших людей, допоки це не перетворюється на мову ворожнечі. Після цього свободи слова немає, а є лише взаємні звинувачення та ненависть. У такому випадку може втрутитись й держава і притягнути до відповідальності за, зокрема, погрози судді, службовій особі, начальнику чи журналісту вбивством чи знищенням майна.

Або ж право на життя. Життя кожного священне. Але якщо хтось вирішить, що може посягати на життя інших, вони матимуть право на самозахист. А дії такого порушника каратимуться за законом.

Саме цей обов'язок забороняє правоохоронним органам бити, калічити,

катувати людей. Навіть коли слідчі впевнені, що хтось винен у злочині.

Захищай Вітчизну, незалежність і територіальну цілісність України

Цей обов'язок стосується тільки громадян України, які відповідно до основного закону зобов'язані забезпечувати оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. Відповідне роз'яснення зробив Конституційний Суд.

Військовий обов'язок включає:

- підготовку громадян до військової служби;
- приписку до призовних дільниць;
- прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу;
- проходження військової служби;
- виконання військового обов'язку в запасі;
- проходження служби у військовому резерві;
- дотримання правил військового обліку.

У мирний час на строкову службу призиваються придатні за станом здоров'я чоловіки віком від 18 до 27 років, які не мають права на відстрочку. У випадку мобілізації можуть встановлюватись інші вікові обмеження. Наприклад, після широкомасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого і Указу президента мобілізують громадян віком від 18 до 60 років.

Жінок також беруть на військовий облік, якщо вони мають необхідну спеціальність чи професію. Їх можуть призвати на військову службу і вони будуть виконувати військовий обов'язок на рівних із чоловіками. Раніше жінок менше залучали до війська, ймовірно через стереотипи, що армія – місце для чоловіків. Але хоч наразі кількість чоловіків у війську переважає, вже є тенденція до більшого залучення жінок.

Після початку агресії Росії у 2014 році та широкомасштабного вторгнення у лютому 2022 для України це надзвичайно актуальний обов'язок. Тому й не дивно, що коли до президента Володимира Зеленського подали петицію з проханням скасувати заборону на виїзд військовозобов'язаних чоловіків закордон, він відповів, що захист Вітчизни є обов'язком громадян, тому обмеження будуть скасовані після закінчення воєнного стану.

Шануй державні символи України

Конституція визначає, що у нас є три державних символи: прапор, герб (великий і малий) і гімн. Громадяни зобов'язані їх поважати і не паплюжити.

Наруга над державними символами є кримінальним правопорушенням, який передбачає штраф від 17 тисяч до 68 тисяч гривень, арешт до шести місяців або позбавлення волі до трьох років. Винними у цьому злочині можуть бути як громадяни, так і іноземці.

Водночас проблемою є відсутність закону, який врегулював би питання державних символів. Наразі діє лише Закон про Державний Гімн, який містить сам текст і обов'язок його використовувати на урочистих заходах загальнодержавного значення. Є також постанова 1992 року про Державний Герб, якою затвердили зображення сучасного малого Державного Герба. Але сумнівно, що сьогодні це рішення можна застосовувати, адже приймали його до Конституції.

З великим Державним гербом ситуація ще «веселіша». На папері він є одним із державних

символів, але фактично його в нас немає. З 1996 року принаймні тричі проводили конкурс на його ескіз, востаннє – у 2020 році. Але досі його остаточно не затвердили.

Шанувати державні символи потрібно, але відсутність законодавчого регулювання у двох із трьох випадків робить цей обов'язок радше добровільним.

Чому це важливо

Кожен, громадянин чи іноземець, виборець чи політик, теоретик чи практик, має обов'язки. Без обов'язку дотримуватись Конституції і законів ми б жили у суцільному правовому хаосі. Без обов'язку не посягати на права, свободи, честь і гідність інших ми не могли б захиститись від злочинців чи узурпаторів.

Без громадянського обов'язку боронити Вітчизну не відомо, чи існувала б узагалі Україна, коли поруч із нами оселився настільки агресивний і ворожий сусід, як Росія (*24 канал* (https://24tv.ua/shist-zapovidey-konstitutsiyi-dochogo-nas-zobov'yazuye-osnovniy_n2052265). – 2022. – 28.06).

В. Думанська, Українська правда: Проросійський слід. Як війна змушує переосмислити зміни до Конституції

Після ухвалення Конституції України у 1996 році її неодноразово намагалися змінити і змінювали. Те, що здавалося боротьбою між президентом і парламентом, які конкурували за повноваження, зараз потребує суттєвого переосмислення.

Після Помаранчевої революції, яка через «третій» тур вивела у президенти опозиціонера Віктора Ющенка, проросійські сили не могли допустити, щоб обраний народом очільник держави мав серйозні повноваження, які дозволять запустити незворотні зміни. Тоді бартер визнання «третього» туру на зміни в Конституції підтримала і Європа під виглядом компромісу.

Після такого історичного компромісу Ющенко спробував за кілька років скасувати ці зміни, але безуспішно.

Європа тривалий час намагалася балансувати – і у 2004 році, і у 2014-му. Переосмислення прийшло вже у 2022 році, коли розпочалася повномасштабна війна і європейська спільнота зрозуміла, що на черзі може бути і територія ЄС.

Те, що впродовж кількох років не вдавалося Ющенку, дуже швидко вдалося держзраднику Віктору Януковичу. Наприкінці лютого 2010 року він став президентом, а вже 1 жовтня 2010 року Конституційний Суд, до якого і зараз виникає чимало питань, скасував перехід до парламентсько-президентської республіки і дав Януковичу повноваження, які мав Леонід Кучма.

Голова РНБО Олексій Данілов наголошував, що колишній голова Конституційного Суду Олександр Тупицький, який втік із країни, після вторгнення росії у 2022-му мав би

легітимізувати втікача Януковича. Виходить, судді Конституційного Суду, які мали б так само стояти на захисті Конституції, а отже, і суверенітету держави, працювали зі спецслужбами країни-агресора.

І до співпраці з ворогом були залучені не лише судді Конституційного Суду. Були задіяні і урядовці, і парламентарі, не кажучи вже про головного державного зрадника – президента Януковича.

Але якщо тоді, коли йшлося про парламентсько-президентську республіку, хоча б спробували якось узаконити потрібні зміни через Конституційний Суд, то під час голосування з приводу Чорноморського флоту на Конституцію, яка забороняє розташування на території України військових баз інших країн, не зважали взагалі.

Коли в парламенті проводили антиконституційне голосування, в результаті якого росія отримала плацдарм для тимчасової анексії Криму, спікер Володимир Литвин сидів під парасольками, бо опозиція закидала його яйцями. Крісла опозиції були накриті синьо-жовтим прапором. На плакатах були написи: «Державна зрада».

Питання протягнули драматично, з перевагою в 11 голосів, і так перебування флоту держави-агресора всупереч Конституції легалізували до 2042 року.

Держава не працювала над тим, щоб карати колаборантів і зрадників. Так у 2019-му до парламенту пройшли 11 депутатів, які тоді голосували за антиконституційне рішення, потрібне країні-агресору.

З-поміж них нардеп Андрій Деркач, внесений до Реєстру держЗрадників Рухом ЧЕСНО. Три нардепи пройшли в Раду від тепер уже забороненої проросійської партії ОПЗЖ. Наприклад, Вадим Столар, як і зрадник Деркач, на засідання Ради не ходить.

РНБО доручила перевірити нардепів, які готували «Харківські угоди», лише 2021 року – тобто аж через 11 років (!!!) після голосування за Чорноморський флот.

Те, що на захист Конституції та територіальної цілісності країни не стали спецслужби, не дивує. Вони, як і оборонна

сфера, були достатньо насичені кремлівською агентурою.

Для розуміння, за пролонгування перебування в Криму Чорноморського флоту, бази держави-агресора, голосували нардепи, які були у різний час міністрами оборони – Павло Лебедев, якого Рух ЧЕСНО вже вніс у Реєстр держЗрадників, як і Дмитра Саламатіна, та Олександр Кузьмук.

Після Революції Гідності і Лебедев, і Саламатін втекли в росію. Це двоє міністрів, яких лобіював на посаду держзрадник Віктор Янукович.

У 2021 році колишнього спікера Литвина, який так само просував питання розміщення ЧФ, у справі щодо «Харківських угод» допитали як... свідка. Він ще й подавався на посаду ректора Національного університету імені Тараса Шевченка. Добре, що програв конкурс.

Отримавши через Конституційний Суд повноту влади, у 2012 році Янукович вирішив створити своїм указом Конституційну асамблею. У ній не знайшлося місця для опозиції, зате, як повідомили ЗМІ, до неї увійшли експерти, зокрема колишній голова ЦВК Сергій Ківалов (в народі – Підрахуй).

2 грудня 2013 року після побиття студентів на Майдані з Конституційної асамблеї вийшло шестеро експертів. При цьому загальна кількість членів асамблеї сягала майже 100 осіб.

Ті, хто вийшов із асамблеї, заявили, що у них «завжди були сумніви щодо щирості намірів влади провести легітимну конституційну реформу».

«Останні суспільно-політичні події в Україні перекреслили будь-які сподівання на продовження конструктивної співпраці з владою в рамках діяльності Конституційної асамблеї», – йшлося в заяві.

А те, що Янукович відмовився від підписання Угоди про асоціацію з ЄС, назвали «чиніною торгівлею стратегічним майбутнім нашої держави».

Основний закон, на який намагалися здійснити вплив спецслужби, вистояв – і, понад тим, серйозно зміцнів. Це сталося завдяки

тому, що після Революції Гідності вдалося мінімізувати кількість проросійських депутатів у парламенті і прописати те, що вимагав суверен – народ України.

Під час війни Конституцію не можна змінювати. Захист суверенітету і територіальної цілісності, як і раніше, покладається на ЗСУ, яким довіряє і які підтримує народ України. Це було і є незмінним.

Але перед початком повномасштабної війни, у 2019 році, до Конституції України внесли історичні зміни. Україна зафіксувала курс на НАТО і ЄС.

23 червня ми отримали статус кандидата у члени ЄС. Від країн НАТО держава отримує озброєння й фінансову підтримку. Станом на сьогодні заборонено 12 проросійських партій, але політики, які є держзрадниками та колаборантами, все одно не покарані.

У парламенті ОПЗЖ перефарбовується і створила через заборону партії дві нові депутатські групи. Це плацдарм для участі у наступних виборах. Тож нині завдання Руху ЧЕСНО нагадувати виборцям про те, за кого голосувати не можна, а правоохоронні органи і суди мають працювати результативно і не затягувати роками справи щодо держзрадників і колаборантів.

Для того, щоб проросійські сили більше ніколи не мали впливу ані на національному, ані на місцевому рівні, правоохоронна і судова системи мають бути реформовані.

Статус кандидата у члени ЄС, який був отриманий внаслідок запеклої боротьби з рашистами в політиці й на фронті, зобов'язує нас рухатися вперед і здійснювати незворотні демократичні зміни. Це не вимога Європи – це вимога українського народу, який, згідно з Конституцією, є сувереном і єдиним джерелом влади у країні. І добре, що і НАТО, і ЄС реагують на вимоги нашого народу і лишили політику компромісів на узбіччі історії.

Маємо надію, що влада країни зможе якнайшвидше втілити всі необхідні реформи, щоб те, що виписано в Конституції, з візії перетворилося на реальність.

Основоположні права і свободи, закріплені в Конституції, – це не просто слова на папері, а фундаментальні цінності українців. Їх вони завжди відстоювали на акціях протесту, а зараз фактично воюють і гинуть за це на фронті. І саме це змусило Європу перейти від позиції «пошуку компромісу» до позиції реальної підтримки українського народу (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/28/7355055/>). – 2022. – 28.06).

М. Бондаренко, Факти: Правосуддя, децентралізація, статус Криму: експерти розповіли, які зміни до Конституції на часі

28 червня, в Україні відзначають День Конституції. Цей документ Верховна Рада ухвалила у 1996 році. Проте з того часу Основний закон зазнавав чимало змін. Водночас незмінним залишається дотримання положень Конституції, що й визначає державу як демократичну.

Факти ICTV поспілкувалися з експертами щодо важливих змін, які потрібні нашій Конституції.

Політолог Ігор Рейтерович вважає, що українська Конституція на час свого ухвалення була однією з найбільш демократичних в Європі, а можливо, й у світі. Наше суспільство отримало гарну основу для побудови демократичної країни.

Внесення змін до Конституції – природний процес, а зміни до нашого Основного закону є закономірними з огляду на ті події, що відбувалися в країні.

– У нас було вісім спроб змінити Конституцію. Але вони всі зводилися до врегулювання у трикутнику президент – Верховна Рада – Кабінет міністрів. Тут у нас лишаються певні проблеми, але не самої Конституції, а створення додаткових законів, які б деталізували ті чи інші положення Конституції, – зазначає Рейтерович.

Він нагадує, що є закон про Кабінет міністрів, про регламент Верховної Ради, але на сьогодні немає закону про повноваження президента України.

– Президент має дуже багато неформальних повноважень, як-от право вето. Так ось у певних моментах воно виглядає аж занадто прерогативою, особливо в парламентсько-президентській республіці, – наголошує Рейтерович.

На думку політолога, не менш важливі зміни до Конституції мають стосуватися судової гілки влади.

Законодавцям також варто подивитися на першу і третю статті Основного закону щодо відповідності сьогоденню. Насамперед це стосується поняття соціально-правової держави.

– Ми є правовою державою, але чи залишаємося соціальною. Чи той соціальний рівень, який прописаний в законах, відповідає реаліям сьогодення. Тому тут важливо детально розписати ці пункти у Конституції або, як це робили інші країни, відмовитися від подібних формулювань. Оскільки уряд не може виконувати їх на практиці, – наголосив Ігор Рейтерович.

Також дуже важливо, щоб Основний закон мав положення, які б не дозволили уряду чи іншим гілкам влади ігнорувати приписи Конституції.

Експерт з конституційного права Богдан Бондаренко вважає, що внесення змін до Конституції не є панацеєю для кращого життя українців.

На його думку, для побудови більш демократичної країни нам необхідні комплексні зміни до 4-го (повноваження Верховної Ради), 5-го (повноваження Президента України) та 6-го (повноваження Кабінету Міністрів) розділів Конституції України. В певних положеннях є незбалансованість та прогалини – все це потребує виправлень.

– Ми маємо визначити, яку хочемо республіку: парламентсько-президентську, президентсько-парламентську чи парламентську. Після ми повинні визначити повноваження гілок влади... Адже по факту у нас президент втручається у занадто багато питань, які його не стосуються, – зауважив Богдан Бондаренко.

За словами експерта, на конституційному рівні варто завершити децентралізацію, є

моменти, які стосуються правосуддя. За каденції п'ятого президента Петра Порошенка вносилися пропозиції щодо змін у 10-й розділ про Автономну Республіку Крим.

– Тоді напрацьовували якісь зміни, але питання з того часу підвисло, – говорить Богдан Бондаренко.

Він наголошує, що будь-які зміни до Основного закону мають вноситися комплексно, і їх треба гарно продумувати.

Експерт зауважує, що українці, на жаль, погано знають Конституцію, а значний відсоток її взагалі не читав.

– Соціологія засвідчує, що більше українців, які хочуть переписати Конституції, ніж тих, хто її прочитав. До того ж люди зазвичай говорять про свої права, які прописані в Конституції, але там є ще й обов'язки. І про це чомусь забувають, – наголосив Богдан Бондаренко.

Зміни до Конституції України

Кожен президент України намагався внести свої правки до Конституції.

У 2000 році президент Леонід Кучма виніс на референдум чотири питання щодо змін до Основного закону:

- про право президента розпускати Верховну Раду, якщо протягом місяця не була сформована коаліція або протягом трьох місяців не затвердили бюджет;

- про позбавлення народних депутатів недоторканності;

- про скорочення кількості нардепів з 450 до 300;

- про запровадження двопалатного парламенту.

Хоча українці підтримали зміни до Конституції, їх не підтримала Верховна Рада – не вистачило голосів.

Наприкінці 2004 року відбулася масштабна конституційна реформа за ініціативи Кучми. Зокрема, передбачалося:

- перетворення України на парламентсько-президентську республіку;

- збільшення терміну повноважень Верховної Ради з 4 до 5 років;

- вибори до парламенту на пропорційній основі;

- уряд формується парламентською коаліцією, прем'єр-міністр призначається Радою за поданням президента;

- у разі дострокового припинення повноважень президента його обов'язки виконує голова Верховної Ради.

У президента Віктора Ющенка були дві спроби внести зміни, але не вдалося. Зокрема, правки в закон Про Конституційний Суд України, де передбачалося, що суддів КСУ призначає президент своїм указом. Однак профільний комітет Верховної Ради відправив ініціативу на доопрацювання.

У березні 2009 року Віктор Ющенко представив свій варіант Конституції України. Але тоді в Раді не вистачило голосів, щоб відправити документ до Конституційного Суду.

Партія регіонів після набуття Віктором Януковичем повноважень президента

звернулася до Конституційного Суду України про визнання конституційної реформи 2004 року незаконною. У вересні 2010 року суд ухвалив відповідне рішення.

А ось на початку 2014 року, після Євромайдану, ми повернулися до варіанту Конституції 2004 року.

П'ятий президент Петро Порошенко є автором змін до Основного закону в частині правосуддя. Крім того, за його каденції у Конституції закріпили стратегічний курс України на набуття членства в ЄС і НАТО.

Президент Володимир Зеленський запропонував кілька змін до Конституції, зокрема: скасування адвокатської монополії, щодо законодавчої ініціативи народу, а також скорочення чисельності народних депутатів до 300 (*Факти* (<https://fakty.com.ua/ua/>). – 2022. – 28.06).

Л. Семишоцький, Закон і Бізнес: Хрест на доброчесності

Як повідомляв «ЗіБ», із 12 претендентів на місце у Вищій раді правосуддя, які пройшли співбесіди, 8 визнані недоброчесними. Що саме не сподобалося членам етичної ради, стає зрозуміло з оприлюднених рішень.

Обережніше з оцінками!

Лариса Гольник з Октябрського районного суду м.Полтави постраждала за те ж саме, за що її вже притягувала до дисциплінарної відповідальності ВРП (див. «Полювання на овець», «ЗіБ», №32/2018). Йдеться про публікацію «Тому що послідовний. І тричі легітимний! А колектив покірний, мов ті вівці», до якої додано фото з отарою овець.

Згодом Велика палата Верховного Суду вирішила, що за таке не слід карати, але водночас констатувала неетичну поведінку судді по відношенню до колег.

У рішенні від 23.06.2022 №15 зазначено: «під час проведення співбесіди кандидат Л.Гольник заявила, що погоджується з цими висловами та не шкодує про вказаний пост у соціальній мережі». Крім того, торік ВРП

знову притягнула суддю до дисциплінарної відповідальності – знову за образливий пост у Фейсбуці.

Тож ЄР дійшла висновку, що такі дії кандидата «дають підстави для обґрунтованих сумнівів у дотриманні нею етичних норм та демонстрації бездоганної поведінки в особистому житті».

Стережися родичів!

Іншого кандидата – Сергія Бабія з Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області – підвела «юридична неграмотність його дружини та тещі». Саме цим він пояснив розбіжності у декларації щодо вартості придбаного дружиною автомобіля Toyota C-HR, 2018 р.в. За його словами, половину із майже 783 тис. грн. заплатив він, а половину – теща. Однак у декларації за 2018 рік зазначено, що сума коштів, сплачених останньою, становить лише 168,9 тис. грн.

Також встановлено факт придбання у 2013 році дружиною акцій ПАТ «ЄБРФ» на суму майже 110 тис. грн. Проте, як відзначено у рішенні ЄР №11, під час співбесіди суддя не зміг пояснити звідки у жінки взяли кошти

для цього. Адже, відповідно до відомостей з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків, у період з 1998 до 2012 року дохід дружини склав менше 71 тис. грн.

«Підвела» і мати, яка у 2016 році видала довіреність на його ім'я «про право управління і розпорядження всім рухомим та нерухомим майном». Однак, ні оригіналу, ні копії документа кандидат не надав, пояснивши це тим, що про існування довіреності йому стало відомо лише у 2018 чи 2019 році. Й дотепер він не може її отримати, бо не наділений правом її витребувати або направити запит щодо змісту такої довіреності.

Суддя-безхатченко

Голова Миколаївського районного суду Микола Войнаровський, як з'ясувалося, вже будучи суддею, зареєструвався у Миколаївському обласному центрі обліку бездомних громадян. Перед тим одразу після призначення на посаду швиденько продав двокімнатну квартиру в 50 м² у Миколаєві – усього за \$2500. Звісно, після цього став на квартирний облік, як особа, що потребує поліпшення житлових умов.

Як зазначено у рішенні ЕР №12, у 2020 році кандидат повернувся проживати у раніше продану квартиру, з його слів, «на умовах компенсації заборгованості за комунальні послуги». Але члени ЕР не повірили у щирість таких пояснень, а зауважили, що розцінює такі дії «як штучне погіршення житлових умов з метою отримання житла за рахунок держави».

Виникли запитання у членів ради і до декларації судді за 2013—2014 рр. Усе це посягло сумніви у чесності кандидата і, відповідно, у дотриманні ним професійної етики.

Мандрівник між містами

Не все гаразд із декларуванням виявилось й у керівника служби інспекторів Вищої ради правосуддя Володимира Куценка. Точніше, членів ЕР не задовольнили пояснення, що надав кандидат.

Так, із рішенням №13 слідує, що чиновник працював у столиці, а мешкав в Одесі, щотижня повертаючись на вихідні додому. В робочі ж

дні проживав у членів сім'ї або близьких осіб у столиці, і так поневірявся по чужих домівках майже 1,5 роки. Втім, члени ЕР не зрозуміли, як В.Куценко «оперативно і без надмірних матеріальних витрат кілька разів на тиждень долав відстань у 475 км».

Крім того, його дружина і сестра у 2019 році спромоглися придбати у курортному селі Шаян, що на Закарпатті, земельну ділянку площею 885 м² лишень за 40 тис. грн. У рішенні відмічено, що кандидат не зміг пояснити причини такої істотної диспропорції в ціні, порівняно з аналогічними ділянками.

Також з-поміж претензій від ЕР знову фігурувала теща, яка позичила дружині кандидата 750 тис. грн. на придбання Audi Q7, 2021 р.в. Кандидат пояснив, що гроші в тещі були від продажу іншого автомобіля – LEXUS ES 300H, 2017 р.в. Проте не зміг підтвердити сам факт позичання коштів.

Ці та інші факти спричинили у членів ЕР сумніви, що «джерела походження майна кандидата є законними, а рівень життя кандидата або членів його сім'ї відповідає задекларованим та законним доходам».

Автомобіль як розкіш

Суддя Дніпропетровського окружного адміністративного суду Роман Голобутовський теж гадки не мав про існування довіреності на його ім'я. Тут вже підвів батько, видавши її щодо Porsche Cayenne, 2013 р.в., невдовзі після придбання автомобіля. Тож суддя і не вказував його в деклараціях.

Можливо, члени ЕР і повірили б у пояснення судді, але той, як відмічено у рішенні №14, плутався у показах щодо року, коли йому стало відомо про наявність такого документа – у 2016-му, 2017-му чи 2022 році.

Та й взагалі у судді, схоже, є особливий потяг до автомобілів, тому він й вибирає їх дуже ретельно. Так, у 2020–2021 рр. він брав на тестування в автосалонах різні автомобілі, зокрема: Tesla Model X, Tesla Model 3 (користувався протягом двох тижнів), Mercedes-Benz B 250E (один день), Audi E-TRON, Audi Q7, Audi Q8 у різних комплектаціях та з різними двигунами (періодично по кілька днів).

Зупинився, врешті-решт, на Audi E-TRON вартістю майже 2 млн грн.

Але питання в ЄР виникли не до вартості нової машини, а до того, що кандидат не пояснив, чим зумовлені виняткові умови користування автомобілями, які йому надавалися на тест-драйв.

Крім того, суддя не вказував у деклараціях за 2012–2014 рр. жодної нерухомості, де він із сім'єю мешкав у м. Дніпрі весь час перебування на посаді. Суддя пояснив це тим, що винаймав квартири, але в жодній не проживав більше 181 дня, а тому і не декларував це. А на Новий рік традиційно їздив до батьків до м. Борислав, що на Львівщині. Проте зупинився не у них, а в готелях сусіднього Трускавця. Тож станом на 31 грудня формально ніде не проживав.

Однак члени ЄР не побачили документів, що підтверджують таку традицію. Відповідно, дійшли висновку, що кандидат змінював місце проживання лише для того, щоб не декларувати користування житлом. А це аж ніяк не доводить його чесність та бездоганну поведінку.

Життя не по кишені

Втім, не тільки до суддів, а й до адвокатів можуть виникнути претензії з приводу законності статків та повноти їх відображення у декларації. Так, керуючому партнерові ТОВ «Інформаційно-юридична служба «Альфа» Андрію Шульзі дорікнули в наявності у ТОВ податкового боргу в 89 тис. грн. та низьким офіційним заробітком.

Кандидат указав у декларації, що має \$40 тис. готівкою, будинок площею 280,2 м² у с. Хотів під Києвом, водночас за 22 роки сумарний дохід його та дружини не дотягнув і до 1 млн грн. В ЄР запитали, як він зміг так заощадити, маючи до того ж ще й 2 неповнолітніх дітей. Адвокат пояснив, що у 1996 році продав квартиру, у 2019-му – автомобіль, а дружина роком раніше також продала квартиру. Проте члени ЄР піддали сумніву ці слова, як не повірили в те, що будинок будували всією сім'єю, зокрема, за рахунок продажу сільгосппродукції.

Не повірили і в те, що керівник юрфірми у столиці за 2020 рік заробив лише 86,4 тис. грн. На думку ЄР, це «може свідчити про заниження

розміру своїх доходів з метою ухилення від сплати податків». Мовляв, у довідці за 2021 рік кандидат зазначив, що дохід ТОВ за рік зріс утричі і становив уже майже 277 тис. грн, натякаючи на навмисне збільшення показника доходів та нечесність кандидата.

Утім, члени ЄР також, схоже, не вчитують свої рішення. Адже така розбіжність пояснюється, наприклад, тим, що не весь дохід ТОВ має йти на зарплату керуючого партнера. Або члени ЄР плутають поняття дохід, зарплата та прибуток.

Тим не менш, у рішенні №18 зроблено висновок, що «рівень життя кандидата та членів його сім'ї не відповідає задекларованим та законним доходам».

Заплутався в поясненнях

Так само у житті не по кишені члени ЄР запідозрили й засновника Адвокатського бюро свого імені В'ячеслава Тиховліса. Його задекларовані доходи як керівника бюро теж не вражали і становили у 2019 – 2021 рр. 169 тис. грн, 79 тис. грн та 61 тис. грн.

У 2020 році він придбав квартиру в столиці. Й спочатку вказав, що на її придбання витратив кошти сім'ї та батьків, а потім – що 1,4 млн грн дав йому батько.

Членам ЄР не сподобалося, що кандидат змінив показання. Тим більше, вони не повірили, що батько міг заробити на продажі городини майже \$110 тис. за 25 років (\$500–2000 на місць за сезон). Та й у власності батька є й інші квартири – 2 у м. Кам'янське, одна – у столиці, придбана у 2021 році.

Урешті-решт, у рішенні №22 констатуються «численні факти надання суперечливих відповідей кандидатом, а пояснення змінювалися не лише під час надання письмових відповідей, але й у процесі співбесіди».

Догана без строку давності

Колишньому працівникові органів прокуратури Полтавської області Роману Яроменку пригадали дві догани, отримані у 2009-му та 2011 році.

Перша була за «фактичну втрату кримінальних справ, що надійшли зі слідчого відділу УСБУ в Полтавській області до прокуратури» і були

передані в його провадження. Друга – за неналежне і невчасне реагування районною прокуратурою, яку він очолював, на порушення законодавства у різних сферах.

Кандидат доводив, що з того часу минуло вже 10 років, тож він вважається таким, що не має дисциплінарного стягнення. Й в загальні пояснив, що ці догани – результат його цькування з боку вищого керівництва. А не оскаржував він ці догани, бо у чинної на той час процедури були малі шанси на успіх, проте дуже великі – на звільнення з посади.

Тим не менш, члени ЄР у рішенні №21 констатували, що «порушення службової дисципліни є неприпустимими», а кандидат свого часу «не подбав про особисту доброчесність».

Один тест – довіку хрест

Отже, «етичники» начебто впоралися із завданням, максимально звузивши парламенту вибір в обранні членів ВРП. Відповідно, зросли шанси у тих, кого, напевне, хотіли б бачити на цій посаді наші міжнародні партнери.

Водночас, кандидатам, яких відсіяли, фактично перекрито шлях на будь-яку

державну посаду, що передбачає проходження конкурсу. Їм доведеться або самим вказати в автобіографії, що у 2022 році їх визнали такими, що не відповідають критеріям професійної етики та доброчесності, або про це нагадають конкуренти.

Тим більше, як свідчить приклад Р. Яроменка, жоден час не відновлює «бездоганну» репутацію. І якщо адвокати, прокурори чи науковці якось можуть працювати з такою плямою на репутації, то для діючого судді це стане бичем, яким у будь-який момент зможе скористатися сторона процесу. Бо кому захочеться, аби їхній спір вирішував суддя із сумнівною доброчесністю?!

Кажуть, що ризик – благородна справа. Та чи варта будь-яка посада того, аби б добродіїв прилюдно давали оцінку чесності, етичності та іншим якостям людини, вирішує кожен для себе. Проте слід пам'ятати, що перездати негативний тест на доброчесність, на відміну від кваліфікаційного іспиту, не вдасться. Він залишиться довіку... (*Закон і Бізнес (https://zib.com.ua/ua/151914-rodichi_neruhomist_i_dovgiy_yazik_scho_stavit_hrest_na_dobro.html). – 2022. – 29.06.*)

В. Шабунін, Українська правда.Блоги: Кандидатство в ЄС: які важливі реформи треба виконати, аби не зірвати єврошлях України

Одночасно із затвердженням статусу кандидата Брюссель висунув на адресу Києва вимоги щодо проведення реформ. Ми в ЦПК цей час адвокатували або ж моніторили кілька реформ із цього списку. Розповім детальніше, на якому етапі вони зараз:

Продовження судової реформи

Ключова ціль зараз – нові члени Вищої ради правосуддя, яких мають набрати на конкурсі з допомогою Етичної ради.

Щоб відновити роботу ВРП, треба призначити ще десять нових членів. Вони будуть відібрані Етичною радою за результатами співбесід, які були поновлені. Для цього також треба, щоб Верховна Рада дозволила суддям

та іншим суб'єктам призначення членів ВРП проводити голосування онлайн. Відповідне рішення у травні ми разом із ГО Автомайдан та Фондація DEJURE представили законодавцям.

Також треба провести конкурс на посади у Вищій кваліфікаційній комісії суддів. За його проведення відповідальна незалежна Конкурсна комісія із міжнародними експертами у складі. Вона має відібрати найкращих кандидатів та подати їх на затвердження Вищій раді правосуддя. Аби суспільство довіряло процесу відбору нових членів до судової влади, співбесіди з ними мають відбуватись публічно.

Наскільки важливою є ця реформа для України, можна усвідомити, згадавши цитату з лютневого звернення путіна: «По

требованню Запада киевские власти отдали представителям международных организаций преимущественное право отбора членов высших судебных органов – Совета правосудия и Квалифкомиссии судей».

Ці слова передували новому вторгненню росії, яким вона «пояснила» свою «спецоперацію».

Антикорупція, включно з призначенням керівника САП

Конкурс на керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури був перетворений на справжній хаос. Ще минулорічного травня журналісти виявили зв'язки заступника керівника Офісу президента Олега Татарова з деякими членами комісії, яка обирала антикорпрокурора. Попри низку перипетій, один з кандидатів таки був визначений за найбільшою кількістю балів. Але комісія загальмувала процес його призначення: переможець – детектив НАБУ Олександр Клименко – очолював слідчу групу у справі за звинуваченням у корупції Татарова.

Чому навколо конкурсу зав'язалася політична боротьба – очевидно. Керівник САП має низку виняткових повноважень в кримінальних провадженнях щодо топкорупції в Україні. Він може й розпочати будь-яку справу, і заблокувати розслідування. За своєю вагою та рівнем впливу керівник САП є фактично генеральним прокурором у сфері антикорупції.

Незабаром розповімо детальніше, як до зриву конкурсу долучилися зашкварені суди. Є всі підстави прогнозувати, що відбір можуть знести. Якщо це станеться, влада покаже своє ставлення до думки громадян. А 87% громадян, нагадаю, підтримують вступ України до Євросоюзу. І ця підтримка однастайна серед усіх регіонів та вікових груп.

Щодо конкурсу НАБУ. У лютому уряд видав незаконне рішення про визначення складу конкурсної комісії. Він фактично заборонив одному із членів конкурсної комісії – Драго Косу – брати участь у її роботі, поки той не вийде із конкурсної комісії САП.

Щоб уможливити конкурс, треба виключити цю умову із урядового розпорядження.

Реформа Конституційного суду

Нині більшість суддів Конституційного Суду – це представники залежної та корумпованої суддівської системи. Просто нагадаю, як у 2020 році Конституційний Суд вирішив з подачі ОПЗЖ знищити антикорупційні реформи, скасувавши відповідальність за брехню в деклараціях чиновників та інструмент е-декларування. Та і без того до КСУ запитань багато.

В чому полягає модель реформи КСУ? Треба змінити процедури призначення суддів. У цьому процесі важливу роль мають відіграти міжнародні та громадські експерти.

Чинна процедура не передбачає реального конкурсу та перевірок майбутніх суддів на добросесність. Проблема в тому, що кожен суб'єкт призначення формально проводить свої «конкурси», що дозволяє політичні впливи.

Боротьба з відмиванням коштів

Цей пункт передбачає виконання Україною рекомендацій FATF (Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей): станом на літо 2020, міжнародні експерти оцінили, що Україна лише частково виконує 6 із 40 рекомендацій FATF, ще 22 із 40 рекомендацій – виконувались значною мірою.

В цьому контексті також важливим буде зберегти в законодавстві вимогу до юридичних осіб систематично підтверджувати інформацію про бенефіціарного власника. Цю вимогу в парламенті неодноразово намагалися прибрати ще до війни.

Стратегія реформування правоохоронних органів

Попри усі попередні спроби реформ, система кримінальної юстиції все ще не функціонує ефективно. Тому ЄС очікує, що ми продовжимо реформи правоохоронних органів, а першим кроком на цьому шляху стане затвердження стратегії їхнього реформування.

Експерти ЦПК вважають, цей документ повинен спрямовуватись на ключові проблеми перед правоохоронними органами і насамперед на проблему їхньої незалежності від політичних впливів та втручань. Недостатньо лише

затвердити цю стратегію: більш важливим буде те, як втілюватиметься написане у ній, а з цим завжди були проблеми.

Втілення антиолігархічного закону

Тут ключовою буде оцінка із висновку Венеціанської комісії, який запланований на цей рік. Ймовірно, після висновку треба буде вносити зміни до «антиолігархічного» закону.

Уже зараз зрозуміло: щоб зменшити вплив олігархів, минулорічного «антиолігархічного»

закону замало. Україні треба також продовжити складні реформи, завдяки яким держава зможе зменшити надмірний вплив олігархів. А ключовими для цього є судова реформа, реформа антимонопольного законодавства і незалежний Антимонопольний комітет.

Як бачите, робота над кандидатством до ЄС лише починається. І це великий виклик і для суспільства, і для влади (*Українська правда. Блогу* (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/shabunin/62b4b0d311d7d/>). – 2022. – 23.06).

Л. Семишоцький, Закон і Бізнес: Стратегія та її результати

Верховна Рада з місця в кар'єр взялася виконувати дорожню карту для набуття членства в ЄС. Тому без тривалих суперечок визначилася, як у найближчі 3,5 роки подолає корупцію в країні, і в судах зокрема. Останніх має втішати те, що нових очищень не заплановано

Плануймо виконане

Так, на початку тижня нардепи схвалили Антикорупційну стратегію на 2021–2025 рр. (проект №4135). Документ був розроблений і внесений до парламенту майже 2 роки тому. Потім схвалено в листопаді 2020-го зі скороченими строками підготовки до другого читання. Та ці строки розтягнулися настільки, що довелося навіть змінювати в назві роки дії цієї програми.

Утім, змістовно програма зазнала лише деяких правок з урахуванням тих подій, які вже мали місце за цей час. Як-от утворення конкурсної комісії та етичної ради із залученням іноземців та перевірка останніх членів Вищої ради правосуддя на доброчесність з відомим результатом – «-1». Проте і вже реалізоване записали до плану дій, аби зручніше було звітувати перед нашими міжнародними партнерами: от бачите, сьогодні запланували, а вчора 3 виконали.

Втім, проблемою №1 в Уряді як і раніше називають те, що «у суспільстві спостерігається тенденція щодо збільшення рівня недовіри до органів у системі правосуддя. Закон не визначає

доброчесність як кваліфікаційну вимогу до членів Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів». І це попри 3 роки каденції та реформи, що проведені нинішньою владою.

Хоча, якщо поглянути на очікувані результати, що записані в стратегії, ця проблема вже мала б зникнути. Адже «доброчесність визначена як обов'язкова законодавча вимога до членів ВРП, ВККС, дисциплінарних органів у системі правосуддя; оцінка на доброчесність нових членів ВРП, ВККС здійснюється незалежною комісією, чинний склад ВРП перевірено на предмет відповідності вимогам доброчесності та професійної етики; нові члени ВРП, ВККС відповідають цим вимогам; щодо членів, які не відповідали цим вимогам, розглянуто питання про втрату посади; усунуто можливості прийняття членом ВРП і ВККС рішень в умовах конфлікту інтересів».

Хіба що із результатом під №4 у стороннього спостерігача можуть виникнути сумніви. Адже закон не передбачає «поіменний спосіб прийняття рішень членами ВККС та ВРП у процедурах добору та просування суддів (з можливістю встановити кореляцію виставлених кандидатам балів з критеріями оцінювання)». Втім, можливо, йдеться про те, що члени ВККС та ВРП ухвалюють рішення щодо кожного окремого кандидата, а не гуртом. Принаймні, в законах не прописано, що голосування у цих органах за певні питання відбувається поіменно.

Індикатори доброчесності

Ще однією проблемою в судовій системі Уряд називає «відсутність чітких і передбачуваних критеріїв (індикаторів) доброчесності та професійної етики». Мовляв, ці вимоги до суддів недостатньо впроваджені на практиці, а оцінювання не завжди є прозорим та передбачуваним.

З такою оцінкою важко не погодитися. Тим більше, коли, наприклад, співбесіди із членами ВРП, під час яких мала б з'ясуватися їх доброчесність, проходить у закритому режимі. Власне як і інтерв'ю із кандидатами до тієї ж Ради. В таких умовах важко оцінити, наскільки послідовними і передбачуваними є оцінки членів ЕР, а також чи вони самі для себе визначили ці індикатори.

Що вже казати про громадську раду доброчесності. Якщо хтось забув, нагадаємо, що існує й такий орган при ВККС, який збирає компромат на суддів чи кандидатів і подає свої негативні висновки на розгляд ВККС. Отже, органів, що наглядають, чимало, а результат...

Втім, парламент визначив як завдання для нових складів ВРП та ВККС «запровадити об'єктивну та прозору методику виставлення балів, визначення результатів під час прийняття рішень у процедурах добору, оцінювання та просування суддів, а також оприлюднення інформації з іспитів».

Водночас як результат стратегії записано «удосконалити механізм проведення ВККС процедур кваліфікаційного оцінювання суддів та конкурсних процедур з метою уникнення невинуватених затримок». Напевне, це завдання все ж для самого законодавця, оскільки попередній склад комісії якщо і відставав від графіків, то лише через одночасне проведення кількох процедур – від формування нового складу Верховного Суду до кваліфікаційного оцінювання діючих та добору нових суддів.

Утримати від спокуси

Втім, відібрати порядних суддів та членів інших органів – пів справи. Важливо, аби система не зіпсувала їх доброчесності. Тож проблемою №3 названа «відсутність дієвих механізмів підтримання доброчесності

суддівського корпусу та реагування на встановлені факти впливу, тиску на суддів та втручання в їх діяльність».

Тут теж вже можна звітувати про часткове виконання планів. Наприклад, «уточнено перелік та підстави дисциплінарної відповідальності судді та її види у спосіб, що дає можливість суддям прогнозувати свою поведінку, ... а також вдосконалено та спрощено механізми дисциплінарного розслідування та розгляду дисциплінарних справ».

Також з боку законодавця веж виконаний і другий пункт: «удосконалено підстави та механізми завершення дисциплінарного провадження, зокрема, запроваджено механізм завершення розгляду дисциплінарної справи щодо судді навіть у разі подання ним заяви про відставку після відкриття дисциплінарної справи щодо нього».

Є певні негаразди із формуванням дисциплінарного органу (мається на увазі служба дисциплінарних інспекторів) у системі правосуддя. Адже наразі немає й повноважної ВРП, яка б затвердила положення про таких осіб.

Що має насторожити, так це записаний в стратегію пункт про звільнення суддів, які порушили обов'язок щодо підтвердження законності джерела походження майна. Адже для того, аби прозвітувати про його виконання, когось таки потрібно звільнити за такою підставою.

Також із невиконаного – запровадження інституту кримінальної відповідальності суддів за свавільне зловживання своїми повноваженнями. Зрозуміло, що стратегія – не закон, але, вочевидь, влада не залишить суддів без статті у Кримінальному кодексі. Буде це «свавільне зловживання повноваженнями» чи умисне – не так важливо. Головне – мати підставу для порушення кримінального провадження, що, як обіцяє Уряд в цій самій стратегії, аж ніяк не буде використовуватися для тиску на суд.

Ризики породжені прогалинами

Нарешті, як проблему автор стратегії вказує й прогалини та недосконалість законодавства

в системі правосуддя. А вони, своєю чергою, породжують корупційні ризики.

Тут напрями докладання зусиль доволі різноманітні, а подекуди й несподівані. Наприклад, «запровадження можливості розгляду онлайн певних категорій справ незалежно від місцезнаходження сторін і суду, що, зокрема, сприяє рівномірному розподілу справ між судами і суддями». Втім, не складно передбачити, чим може закінчитися така екстериторіальна підсудність та ще й в онлайн режимі, особливо якщо йтиметься про вирішення спорів щодо нерухомості.

До цього ж розділу записали удосконалення системи виконання судових рішень та впровадження альтернативних способів вирішення спорів. Що має змінитися власне у законодавстві, аби не породжувати корупційних ризиків для суддів, мабуть, знають тільки в Уряді. Адже основним «невиконавцем» судових рішень є саме державні органи та підприємства.

Водночас, зрозуміло, що влада не залишить суди у спокої, доки не проведе адміністративну перебудову мережі місцевих судів. Адже це уможливить ще раз відфільтрувати діючих

суддів під час переведення до новоутворених установ.

Утім, можна сподіватися, що цей процес супроводжуватиметься появою чітких показників фінансування усіх судів, а не лише вищої ланки, та більш зрозумілим розподілом бюджетних ресурсів. Принаймні, в Кабміні це планують зробити, і принагідно пообіцяли не зазіхати і не обмежувати розмір суддівської винагороди «на підставі інших нормативно-правових актів». Чи означає це припинення практики визначення спеціального прожиткового мінімуму для розрахунку посадових окладів суддів, покаже проєкт бюджету-2023.

Отже, окреслені 4 проблеми, які, на думку урядовців та нардепів, обумовлюють прояви корупції в судовій системі, визначені напрями докладання зусиль як для законодавця, так і для органів правосуддя. Тепер важливо вірно визначитися із тактикою, аби на шляху досягнення стратегічних цілей не втратити сам об'єкт реформування (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/151832-yak_vidibrati_dobrochesnih_suddiv_ta_ne_dati_im_zipsuvatisya.html). – 2022. – 21.06).

С. Берко, Forbes: Одна з вимог ЄС – судова реформа, яку Україна не може впровадити роками. В чому проблема і чи реально це зробити

Щоб зберегти статус кандидата на вступ до ЄС, Україна має провести реформу Конституційного Суду та завершити зміни у Вищій раді правосуддя і Вищій кваліфікаційній комісії суддів. Що конкретно потрібно зробити.

16 червня Європейська комісія опублікувала висновок, у якому рекомендувала надати Україні статус кандидата в ЄС, а 23 червня Європейська рада – орган, до якого входять лідери всіх країн – членів ЄС, – остаточно схвалила це рішення. Ще кілька тижнів тому були великі сумніви, що ЄС наважиться на цей крок. Сказавши Україні «так», європейці поставили кілька умов, не виконавши які ми можемо втратити цей статус. Перші дві з них стосуються судової реформи.

Що саме вимагає ЄС та які шанси на те, що Україна виконає вимоги Євросоюзу.

Давно назріла реформа Конституційного Суду є пріоритетом номер один для ЄС. Дослівно йдеться про «ухвалення і впровадження законодавчих змін щодо процедури добору суддів Конституційного Суду, яка би забезпечувала попередній добір суддів з перевіркою на доброчесність та професійний рівень відповідно до рекомендацій Венеційської комісії».

Чому саме реформа КС є першочерговою?

Конституційний Суд – єдина інституція, яка може скасовувати закони, що стосуються будь-якої сфери, зокрема й бізнесу, визнаючи їх неконституційними, і тлумачити Конституцію.

Саме тому кожен президент і його політична сила намагалися призначити до цього органу своїх людей.

У 2016 році в Конституцію вписали положення, що добір суддів КС має відбуватися на конкурсних засадах. Проведення чесного і прозорого конкурсу мало гарантувати, що до КС потраплять тільки поважні правники, які замість служіння інтересам своїх політичних патронів захищатимуть Конституцію і права людини.

Але на рівні закону ці положення так і не втілилися: президент, парламент і з'їзд суддів продовжили призначати до КС осіб, які не проходили якісної перевірки, конкурсу як такого не було.

Особливо гострим питання стало восени 2020 року, коли КС ухвалив скандальне рішення про часткову неконституційність системи електронного декларування статків для посадовців, чим поставив під сумнів безвізовий режим з ЄС.

Тоді президент звернувся до Венеційської комісії з проханням поради, що робити з КС. У відповідь Венеційка рекомендувала запровадити прозору процедуру добору суддів з перевіркою на доброчесність і залученням іноземних та громадських експертів. Попри те, що з того часу законопроект таки розробили (№4533), ключові норми щодо конкурсної процедури до остаточного тексту не потрапили. Врешті законопроект досі лежить без руху в парламенті.

Для того щоб виконати вимогу ЄС, слід відновити розгляд законопроекту в парламентському комітеті та доопрацювати його відповідно до рекомендацій Венеційської комісії. На думку громадських експертів, законопроект має створити єдину конкурсну комісію, яка здійснюватиме перевірку на доброчесність і компетентність кандидатів для всіх суб'єктів призначення.

Принципово важливо не здійснювати жодних призначень до КСУ до запровадження цієї конкурсної процедури (до чого ще раніше закликала Венеційська комісія). Тим не менше з'їзд суддів вже в найближчі тижні сподівається призначити двох своїх ставлеників до КСУ

фактично без жодного конкурсу. Цього важливо не допустити, інакше змін доведеться чекати дуже довго – строк повноважень суддів КСУ становить дев'ять років, і за Конституцією їх практично неможливо звільнити. Кейс колишнього сумнозвісного голови КСУ Олександра Тупицького (також, до речі, призначеного з числа суддів) цьому яскрава ілюстрація.

Вища рада правосуддя і Вища кваліфікаційна комісія суддів

Другою за пріоритетністю вимогою ЄС є «завершення перевірки на доброчесність кандидатів до складу Вищої ради правосуддя, а також завершення добору кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України». Тут Україна просунулась набагато далі, ніж з КС.

Вища рада правосуддя (ВРП) і Вища кваліфікаційна комісія суддів (ВККС) – це два органи, відповідальні за добір суддів на посади і за звільнення їх за порушення вимог закону. Через корумпованість і кругову поруку в цих органах судова реформа 2016 року так і не була повністю впроваджена.

Тому 2019 року ВККС розпустили, а влітку 2021 року новим законом передбачили перевірку на доброчесність чинних членів ВРП з можливістю їхнього звільнення, а також перевірку на доброчесність всіх нових кандидатів до ВРП і ВККС. Обидві перевірки мали виконувати спеціально створені Етична рада (для ВРП) і Конкурсна комісія (для ВККС), які наполовину складаються з міжнародних експертів із правом вирішального голосу.

Перед початком повномасштабного російського вторгнення у лютому реформа ВККС та ВРП була в розпалі. Етична рада почала перевіряти чинних членів ВРП і майбутніх кандидатів, Конкурсна комісія збирала документи від охочих потрапити до ВККС.

Проміжний результат не забарився: побоюючись перевірок, 12 членів ВРП самі пішли у відставку. Нова фаза війни перервала реформу на два місяці. У травні перевірки відновились: Етична рада рекомендувала звільнити ще одного члена ВРП, а зараз

аналізує всіх нових кандидатів. Конкурсна комісія найближчим часом має оголосити свої плани щодо відновлення реформи ВККС.

Головний виклик для успішного виконання другої умови ЄС полягає в тому, що проводити перевірки, які за задумом мали би бути максимально прозорими і відкритими, в умовах воєнного стану досить складно. З міркувань безпеки Етична рада перестала транслювати співбесіди з кандидатами до ВРП, а держава закрила доступ до більшості публічних реєстрів, що ускладнює роботу комісій та аналіз кандидатів громадськістю.

Недобросесні судді, вочевидь, вирішили, що за таких умов вони все-таки мають шанси потрапити до ВРП, про що свідчить одіозність деяких осіб, які подали документи на нові вакантні посади. Понад те, вже зараз відомо, що Етичну раду спробують змусити прискорити перевірки кандидатів у ВРП, щоб встигнути до дати, коли планують проведення з'їзду суддів, на якому мають затвердити рекомендовані Етичною радою кандидатури. Це робиться для того, щоб в умовах обмеженого часу було важче відсіяти негідних кандидатів.

Попри переважний голос незалежних міжнародних експертів останні рішення Етичної ради викликають подив. Окрім закриття співбесід, рада раніше залишила на посадах трьох членів ВРП, до яких були серйозні застереження. А буквально днями рекомендувала на посади членів ВРП кандидатів, щодо яких були сумніви в добросесності, але водночас відмовила в рекомендації судді-викривачці Лариси

Гольник, яка для багатьох в Україні буквально є символом суддівської добросесності. Цими діями Етична рада викликала різко негативну реакцію профільних громадських організацій, які вже заговорили про загрозу для реформи.

Попри все зберігається шанс, що навіть в умовах війни реформа ВРП та ВККС вдасться. Головне зараз – врахувати помилки, налаштувати умови і стандарти роботи Етичної ради та Конкурсної комісії так, щоб вони гарантували якісний результат. Законопроект щодо реформи Конституційного Суду, окресленої у висновку Венеційської комісії, вже є у парламенті, потребує лише доопрацювання.

Європейська комісія зазначила, що має намір перевірити стан виконання вимог до кінця цього року. Це не означає, що вже за пів року ми маємо виконати всі пункти висновку, бо деякі реформи триватимуть понад рік. Але маємо показати рух вперед.

Судова реформа, яка серед умов ЄС є найбільш комплексною і амбітною, є саме тим полем, де Україна повинна показати відчутний прогрес. В ній зацікавлені не лише європейські посадовці, а й насамперед суспільство і український бізнес. Тільки в державі зі справедливим судом можна очікувати як на захист місцевого бізнесу, так і на іноземні інвестиції для відбудови та розвитку, щоб стримувати агресора від майбутніх зазіхань (*Forbes* (<https://forbes.ua/inside/odna-z-vimog-es-sudova-reforma-yaku-ukraina-ne-mozhe-vprovaditi-rokami-v-chomu-problema-i-chi-realno-tse-zrobiti-27062022-6821>)). – 2022. – 27.06).

Д. Коломієць, Суспільне новини: Україна – ЄС: що ми маємо зробити у статусі кандидата і коли можливий вступ в Євросоюз

Європейська Рада на саміті у Брюсселі 23 червня надала Україні статус кандидата в Європейський Союз. Але Україна має провести декілька важливих реформ, пов'язаних, зокрема, з верховенством права, олігархами та корупцією. Що це за умови, та чи вдасться їх виконати – Суспільному розповіли експерти.

«Комісія рекомендує надати Україні європейську перспективу. Це, звісно, за умови, що в країні проведуть низку важливих реформ. На думку комісії, Україна чітко продемонструвала прагнення та рішучість жити за європейськими цінностями та стандартами», – 17 червня, після засідання Єврокомісії, на якому вирішувалося, чи рекомендувати надати

Україні статус кандидата в ЄС, сказала її президентка Урсула Фон Дер Ляєн.

«Низка важливих реформ» – це сім наступних умов:

- реформа Конституційного суду;
- продовження судової реформи;
- антикорупція, включно з призначенням керівника САП;
- боротьба з відмиванням коштів;
- втілення антиолігархічного закону;
- узгодження аудіовізуального законодавства з європейським;
- зміна законодавства про нацменшини.

Чи зможе Україна їх впровадити – розповідають експерти.

Ольга Стефанішина, віцепрем'єрка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України

Ми вже готуємо дорожню карту реалізації цих рекомендацій. Вона невдовзі буде представлена і затверджена президентом України. До кінця року реалізація всіх цих кроків можлива. Я думаю, більшість ми зможемо реалізувати навіть швидше. Вкінці 2022 року Європейська комісія підготує висновок того, наскільки ефективно ми впоралися зі завданням.

Всі умови, які стосуються правосуддя і судової системи, є виконуваними. І навіть сьогодні ми працюємо щодо запуску роботи Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії. Зараз будемо перезапускати Конституційний суд. Цей процес важко організувати в умовах війни, тому що треба готувати нове законодавство, нові концептуальні підходи. Це доволі тривалий процес, тому з точки зору часу – цей пункт, мабуть, найбільш серйозний виклик.

Андреас Умланд, аналітик Стокгольмського центру досліджень Східної Європи

Оці вимоги, що були названі, можна сказати, що це старі теми, які обговорювалися ще навіть до Євромайдану: олігархія, корупція. Тому це все було очікувано. Насправді це такий великий іміджевий виклик для України, бо є імідж корумпованої країни, де правова влада не працює.

Якщо буде єдність в парламенті, то впровадження пунктів не повинно зайняти багато

часу. Зазвичай, вступ до ЄС займає кілька років, тому що проводяться переговори по найбільших областях – від охорони здоров'я до митної політики. Це доволі довгий процес, в ході якого Україні доведеться переробити законодавство. Через це проходили й інші кандидати. Зазвичай, це займає не менше п'яти років, а можливо й десяти. Поки що така перспектива.

Марія Мезенцева, голова Постійної делегації у Парламентській асамблеї Ради Європи

У нас усі ці напрямки в процесі роботи. І антикорупційний закон, і судова реформа, яка пройшла вже третю хвилю роботи. У нас є 63% виконаної Угоди про асоціацію. У нас є нещодавно прийнята Стамбульська конвенція. У нас є скасовані торговельні слоти та бар'єри на наступний рік з Євросоюзом. Це означає більший експорт наших товарів.

Ми ще не підписали угоду про примусовий безвіз, але прямуємо до цього. Ми підійшли до ринку електроенергії. І показали, що можемо працювати навіть у важких ситуаціях.

Найскладніша антикорупційна архітектура буде мати фіналізацію найближчим часом. Це стосується спеціальної антикорупційної прокуратури, незалежності НАБУ та інших органів.

Трошки складніша ситуація у судах. Ви пам'ятаєте конституційну кризу. Її створювали не політики, не президент і не європейські партнери. Це були члени Конституційного суду. І ми зараз деяких з них бачимо на відпочинках у європейських столицях.

Ми орієнтуємося на такі країни, як Фінляндія або Словаччина. Зі схожими перепонами. Вони зробили це за три роки. І тут рецепт – політична воля, робота євроінтеграційного комітету. Ми будемо розширювати наші функції та спроможності, як євроінтеграційного комітету. Він один з найменших, але стане одним із найважливіших.

Напрямами наших реформ продовжать бути антикорупційна архітектура, судова реформа, державне управління, енергетика, торгівля, промисловий безвіз, і полегшення ведення бізнесу. По діджиталізації є ще що додати в рамках двосторонніх договорів. Всі

ці закони є вже в нашому списку. Загалом їх 80, які ми можемо прийняти в першому чи в другому читаннях. І працювати над цим будемо з наступного тижня в пленарних засіданнях.

Петро Олещук, політолог

Якщо йдеться про призначення керівництва антикорупційних органів за підсумками конкурсу, це теоретично виглядає, як щось більш просте. Якщо треба, аби запрацювало антиолігархічне законодавство, то тут питання про критерії його оцінювання. Хто та як його буде встановлювати. Тут можуть бути певні нюанси. Те саме стосується вимог щодо засобів масової інформації. Тут очевидно, потрібна буде діяльність з боку ВР.

Я не бачу нічого такого, чого не можна було б виконати. При чому в близькій перспективі. Думаю, до нового року план цілком реалістичний. Ми все можемо виконати, бо з'явилася перспектива вступу до ЄС, і навряд чи хтось із політиків візьме на себе відповідальність сказати, що не підтримує Євроінтеграцію. Можуть бути якісь маніпуляції, спроби затягнути процес, але ніхто публічно проти цього виступати не буде.

Але не всі вимоги конкретні, й думаю, будуть різні тлумачення щодо законодавства – і у сфері засобів масової інформації, і щодо антиолігархічного закону. Бо в кожного можуть бути якісь свої інтереси. Ні для кого не секрет, що традиційно є дуже великий вплив олігархів на парламент. Антиолігархічне законодавство багатьом не подобається. І вони можуть мобілізувати усі ресурси й можливості, щоб затягнути розгляд цих питань. Будуть знаходити різні причини – процедурні, приміром.

Там, де мова йде про захист прав нацменшин, можуть бути певні нюанси, будуть виникати серйозні дискусії. Але все можливо. Є приклад – Стамбульська конвенція. Є мільйон причин, чому її досі не могли ратифікувати, а тут все ухвалили та зробили буквально за тиждень.

Павло Клімкін, міністр закордонних справ України у 2014–2019 роках

Я б не фіксувався на цих пунктах. Є певна традиція, як відбувається вступ до ЄС. Це як

у спорті. Після того, як дається кандидатський статус, відбувається обстеження країни, тобто комплексна оцінка. І зараз Європейська комісія на прохання лідерів держав ЄС готуватиме таку оцінку. Скоріше за все, вона буде до кінця року. Там буде прописано все. Це коли ви проходите повний медогляд – від тиску і температури до обстеження всього організму. Таку оцінку функціонування усіх систем нашої держави робитиме Європейська комісія. І підготує рекомендації. На основі цих рекомендацій будуватимуться дорожні карти.

А що стосується семи пунктів, то головне для будь-якої країни це верховенство права. Є копенгагенські критерії членства у Євросоюзі – стала демократія, стале верховенство права і стала ринкова економіка. Але для наших друзів і партнерів ключовим питанням завжди було верховенство права. Це функціонування судової системи, правоохоронних інституцій таким чином, щоб кожен українець був упевнений, що це йому допоможе в житті, у бізнесі. Взагалі, вся система працює з метою допомогти людям. Механізм буде функціонувати. Верховенство права – умова, без якої взагалі не може бути європейськості. Саме на це будуть звертати першочергову увагу.

Ірина Сушко, виконавчий директор громадської організації “Європа без бар'єрів”

Восени буде оцінка Європейської комісії, щодо того наскільки ми впоралися з цими основними питаннями. Безумовно, війна, яка ускладнює процеси, не буде братися до уваги. Тому маємо показати готовність працювати на двох фронтах. ЗСУ на одному, а урядовці та суспільство на іншому.

Чи можуть у нас забрати статус кандидата? Так, однак це треба дуже постаратися і продемонструвати повний відкат реформ у всіх напрямках, особливо у тих, які визнані пріоритетними. І то, теоретично, якщо таке й уявити, все одно, думаю, певні рамки для виправлення ситуацій будуть надаватися. Я думаю, нам це більш для стимулу кажуть (*Суспільне новини (<https://suspilne.media/253476-ukraina-es-so-mi-maemo-zrobiti-u-statusi-kandidata-i-koli-mozlivij-vstup-u-evrosouz/>). – 2022. – 23.06*).

К. Риженко, Українська правда: Завершити конкурс САП: на кону – членство в ЄС

Під час брифінгу щодо кандидатства України Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн відзначила, що Україна запровадила понад 70% європейських стандартів.

А Володимир Зеленський заявив, що українська антикорупційна екосистема більш розвинена, ніж у деяких країнах Європейського Союзу.

Але для того, щоб стати членом ЄС, ми повинні докладати більше зусиль. Зокрема, у боротьбі з корупцією.

Єврокомісія рекомендувала Україні статус кандидата, але при цьому зобов'язала зробити ще 7 кроків до кінця 2022 року. Один з них – завершити конкурс і призначити голову Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Ця процедура займає щонайменше 30 хвилин. Утім вона затягнулась аж на пів року.

Рівно шість місяців тому комісія САП провела останні співбесіди з фіналістами, оголосила результати, але не затвердила переможця.

За підсумками усіх етапів відбору очолити САП повинен детектив НАБУ Олександр Клименко, а його заступником має стати прокурор Офісу Генпрокурора Андрій Синюк.

Але з 21 грудня 2021 року голова та окремі члени комісії блокують їхнє призначення.

Як ми опинились тут

Корінь проблеми – перемога нелояльного кандидата. Посада керівника САП має політичну складову. Вона передбачає неупереджене ставлення до всіх потенційних корупціонерів, без виключення.

Головний антикорупційний прокурор повинен призначати та змінювати прокурорів справи, оголошувати підозри, вирішувати, чи потрапить справа на судовий розгляд, про який вирок обвинуваченому клопотати перед судом.

Фактичний переможець конкурсу Олександр Клименко розслідував низку резонансних справ: заступника Офісу Президента Татарова,

екснардепа Онищенка, ексголови ДФС Насірова.

Вочевидь, кандидат з таким бекграундом незручний політичній верхівці. Інакше складно пояснити, чому протягом шести місяців комісія не змогла проголосувати за свої ж оцінки.

До війни ми чули два основних виправдання – рішення Окружного адміністративного суду Києва про скасування порядку роботи конкурсної комісії САП та необхідність проведення повторних спецперевірок.

Хоча насправді ці причини жодним чином не заважають завершити конкурс.

По-перше, рішення ОАСК було, очікувано, «чудово аргументованим». У ньому вказувалося, що повноваження комісії з організації та проведення конкурсу САП не може включати в себе право визначати порядок проведення конкурсу. Але головне, що воно не набрало законної сили, а апеляційна скарга конкурсної комісії чекає на свій розгляд.

Проте чомусь деякі члени комісії не вважають за потрібне ефективно працювати, допоки не отримають рішення апеляції.

Нещодавно голова комісії Катерина Коваль опублікувала ухвалу Шостого апеляційного адміністративного суду про відкриття провадження за скаргами комісії. До 11 липня учасники спору можуть подати відзив на апеляційну скаргу.

По-друге, фіналісти конкурсу вже проходили спецперевірки. Але голова комісії вирішила ініціювати їх ще раз.

Увесь січень було витрачено на очікування відповіді від Офісу Генпрокурора про проходження фіналістами повторної спецперевірки. Як виявилось – марно, бо Генпрокуратура її не проводила. Наразі, в умовах воєнного стану, спецперевірки не проводяться, а кандидатів на посади можна призначати без них.

Із початком повномасштабної війни комісія не зібралися жодного разу. Хоча спроби скликати засідання були. П'ятеро членів комісії, делеговані Радою прокурорів, 2 і 9

червня зверталися до голови із відповідним проханням, але їх проігнорували.

Що з цим робити

Піврічне буксування із затвердженням переможця свідчить про неспроможність комісії ефективно виконувати свої обов'язки. Щоб не допустити подібних ситуацій у майбутньому, треба змінити закон.

Варто чітко зафіксувати участь незалежних експертів, забезпечити повноцінну перевірку кандидатів на професійні якості і доброчесність і процес прийняття рішень комісією.

Також варто приділяти більшу увагу відбору членів комісії. Адже вже навіть зараз за законом потенційні члени повинні мати бездоганну ділову репутацію, значний досвід діяльності у сфері запобігання або протидії корупції.

У випадку із конкурсом САП парламент обрав 7 членів комісії лише з третьої спроби, при цьому, пропустив людей без досвіду антикорупційної діяльності. Саме вони на

етапі співбесід намагалися протягнути «своїх» кандидатів і зараз блокують завершення конкурсу.

Ці та інші недоліки розтягнули конкурс на понад два роки. За цей час вдалося запустити у космос український супутник «Січ 2-30», а антикорупційна прокуратура досі функціонує без керівника.

Завершення відбору і призначення професійного, незалежного і доброчесного керівника САП – запорука ефективності всієї антикорупційної екосистеми. Але так само це одна із гарантій отримання Україною членства в Європейському Союзі.

Сьогодні наша країна, як ніколи раніше, наблизилася до євроінтеграції, втратити цю можливість через неспроможність доводити реформи до кінця – самогубство.

Час робити зміни вже зараз (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/21/7353818/>). – 2022. – 21.06).

Н. Галка, Суспільне новини: Відбір до Конституційного суду: Рада суддів не оголосила результати співбесід

23-24 червня Рада суддів Україна проводила онлайн-співбесіди із кандидатами на посади суддів КСУ. Серед претендентів – 15 суддів апеляційних і районних судів з різних регіонів України. Оголосити результати співбесід мали 24 червня, однак відклали до 4 липня через звернення від правозахисників.

Навіщо існує Конституційний суд і як туди обирають суддів

Конституційний суд України – це вищий судовий орган держави, який забезпечує верховенство права та перевіряє відповідність законів до Конституції. Суд складається з вісімнадцяти суддів, яких обирають на 9 років без права переобиратися. По шість суддів призначають президент, Верховна рада та з'їзд суддів. За квотою президента, до Конституційного суду, суддю відбирає конкурсна комісія, яку створює президент. Від Верховної ради кандидатів відбирає комітет з

питань правової політики. А від з'їзду суддів – Рада суддів України. Звільнити суддю з КСУ може тільки Конституційний суд відповідно до закону.

Нині, в Конституційному суді розглядають справи п'ятнадцять суддів з вісімнадцяти. Ще двох суддів має призначити з'їзд суддів і одного Верховна Рада. Без трьох суддів Конституційний суд може працювати. Для ухвалення рішень необхідно щонайменше дванадцять голосів. Поки такий кворум забезпечено – КСУ може ухвалювати рішення. Найдовше на посаді, з вересня 2013-го, перебуває суддя Олександр Касмінін (відсторонений указом Володимира Зеленського. В складі суду є, але фактично обов'язки не виконує – ред.) Останньою до КСУ обрали Олену Гришук, вона склала присягу близько місяця тому.

Чому Рада суддів не оголосила результати Суддею КСУ, згідно із законом про Конституційний суд, може бути громадянин

України, якому виповнилося сорок років. Вимагається також вища юридична освіта, п'ятнадцятирічний стаж, бездоганна репутація, добросовісність, високі моральні якості. Кандидатури до Ради суддів подали служителі різних районних та апеляційних судів. Після подачі документів і попередньої перевірки до етапу публічних співбесід дійшло п'ятнадцять.

Рада суддів мала оголосити результати одразу після обговорень 24 червня. Однак це зроблять 4 липня, повідомила Суспільному речниця Ради суддів України Ольга Какауліна.

«Рішення немає. Тому, що до Ради суддів надійшли аналітичні довідки від громадської організації, де вони вказують факти недобросовісності. Плюс надійшли результати перевірок від держорганів і по певних кандидатах також є питання. Тому Рада суддів вирішила надіслати кандидатам усі ці папери, щоб вони ознайомилися і до 1 липня подали свої пояснення», – каже речниця Ради суддів.

Суспільне дізналося, що аналітичні довідки до Ради суддів надіслала ГО «Фундація DEJURE» – це організація, що понад 5 років досліджує реформи в судовій системі України.

«Ми надіслали довідки з аналізом на добросовісність усіх кандидатів, яких вони розглядають. Там з п'ятнадцяти кандидатів до дванадцяти є серйозні питання по добросовісності», – говорить юрист фундації DEJURE Степан Берко.

За словами речниці Ради суддів Ольги Какауліної, реагувати на листи громадських організацій закон не зобов'язує. До того ж усі кандидати до співбесід пройшли спеціальну

перевірку від державних органів – НАЗК, МВС, СБУ, податкової, Державна судова адміністрація тощо. Серйозних порушень ті не виявили.

«Були ситуації, що бухгалтерія не дорахувала 50 копійок і дала довідку НАЗК, що порушив законодавство, не вказав 50 копійок. Це недобросовісність геть чи добросовісність якимось може бути? Ми ж не знаємо, що там написано і взагалі наскільки їм (фундації DEJURE – ред.) можна довіряти. Зібрались люди в громадську організацію, познайомились щось у відкритих джерелах, все це звели до купи і відправили. Наскільки цьому можна довіряти в мене питання», – зазначила вона.

«Держоргани на добросовісність нікого не перевіряють. Вони перевіряють на відповідність формальним вимогам. НАЗК дивиться чи не було розбіжностей в деклараціях, МОН перевіряє чи дійсно дипломи є дипломи. Там є кандидати, які ухвалювали рішення щодо людей, яких затримували п'яними за кермом. І ці судді відбілювали їх і закривали справи. Є питання по декларуванню, за походженням джерел для майна», – обурюється Степан Берко. Відтак до 1 липня кандидати мають надати пояснення, щодо фактів наведених у записках громадської організації. 4 липня, за результатами співбесід і пояснень, Рада суддів має оголосити хто пройшов до наступного етапу і поїде на з'їзд суддів. А з'їзд суддів буде визначати, хто стане новим суддею Конституційного суду. Дату ще не призначили (*Суспільне новини (<https://suspinne.media/254005-vidbir-do-konstitucijnogo-sudu-rada-suddiv-ne-ogolosila-rezultati-spivbesid/>). – 2022. – 25.06*).

В. Зінкевич, Лівий Берег.Блоги: Стамбульська конвенція: міфи та маніпуляції

Українські парламентарі 20 червня проголосували за Закон «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи щодо запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами». Коротше кажучи, Україна стала 36-ю країною, яка ратифікувала Стамбульську конвенцію після Молдови.

Усе це відбулося за три дні до рішення саміту Європарламенту щодо надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського союзу. А ще раніше у соціальних мережах, на сторінках окремих депутатів, громадських та релігійних організацій почали з'являтися заклики до неприпустимості появи такого міжнародного нормативного акту у нашому

нібито незайманому національному законодавстві.

Чому я акцентую на історичному рішенні Європарламенту, згадуючи Стамбульську конвенцію? Тому що прямо пов'язую ці речі в контексті подій. Хоч офіційно вимоги ратифікації для отримання статусу країни-кандидата не було, політично ми мали продемонструвати єдність у дотриманні і повазі до прав людини перед європейською спільнотою. Принаймні це підтверджують і кілька народних депутатів, серед яких член партії “Слуга народу” Роман Каптелов:

“Особисто я проголосував «За», як того вимагав президент, фракція та ситуація, в якій опинилася країна. Днями Європейський Союз прийматиме рішення – надавати нам статус кандидата чи ні. Знаю, що такі держави, як Нідерланди та Швеція, проти. І прийняття конвенції, заздалегідь, є спробою змінити їх рішення. Тобто сьогоднішнє голосування – це типова дипломатія, і я не міг по-іншому”, – написав обранець у Фейсбуці.

І попри 254 голосів “За” є ті, хто проти або ж утримався, або просто проігнорував це питання, мотивуючи різними аргументами, які ширяться у соцмережах та тиражуються ЗМІ. Тому далі, користуючись правничим фахом та майже 10-річним стажем у сфері медіа, спробую пояснити якщо не для нардепів-консерваторів, то для споживачів інформації, що собою являє Стамбульська конвенція у тих положеннях, які вважаються нібито загрозливими.

Жінка, чоловік, гендер

Чимало організацій та політиків апелюють саме до появи внаслідок ратифікації в українському законодавстві визначення гендерної ідентичності. Уже згаданий вище Каптелов взагалі називає це “появою третьої статі” і пропагандою гендерної ідеології. Це ж хвилює і Всеукраїнську Раду Церков і Релігійних організацій (далі – Рада Церков).

Однак, давайте звернемося до уже існуючого законодавства. Наприклад, у Кодексі законів про працю України стаття 2-1 забороняє дискримінацію у сфері праці залежно від статі та гендерної ідентичності, сексуальної

орієнтації та ще ряду різних ознак. Тож питання відкрите, як таке могли допустити представники “Батьківщини” та інші противники Конвенції. Тобто в українських нормативних актах ще раніше розрізняли поняття статі та гендерної ідентичності.

Загалом в українському законодавстві сотні разів вживається термін “гендер” у різних лексичних варіаціях уже не перший рік, у чому можна перекопатись на сайті Верховної Ради ввівши пошукове слово.

Рада Церков також засуджує “зобов'язання навчати дітей не стереотипним гендерним ролям (стаття 14 Конвенції)”, адже це нібито “несе загрози спотворення у молодого покоління своєї статевої ідентичності, популяризації одностатевих сексуальних стосунків та поширення випадків захворювання на гендерну дисфору серед дітей і молоді”. До речі, гендерна дисфорія не є хворобою.

Однак, чи станемо ми жити гірше, якщо дітям нагадуватимуть час від часу, що жінка – не посудомийка, а чоловіки теж можуть плакати?

“Українське законодавство краще”

Ще один міф, який поширюється як істина. Думаю, що спроба на початку 2018 привернути увагу до протидії домашньому насильству набранням чинності відповідного Закону це уже успіх. Подальші роки показували лише розвиток нормативної бази у цій сфері. Вона справді настільки розвинулась (станом на червень 2022 це 7 окремих Законів), що багато положень Стамбульської конвенції уже і так передбачені раніше. Зокрема уже у 2018 році жертвою домашнього насильства в Україні визнавали дітей, що стали свідками домашнього насильства. Також жертвами можуть бути не лише хтось з подружжя, а й особи, які проживають однією сім'єю та мають спільний побут. Зауважте, жодної згадки про статі тут нема. Проживати однією сім'єю у фактичному шлюбі можуть і представники ЛГБТ-спільноти, попри неможливість офіційно зареєструвати відносини. То ж де раніше були противники Стамбульської конвенції?

Загалом, зі змісту Конвенції можна простежити регулярну відсилку до

національного законодавства, що можна тлумачити лише як підсилення національного законодавства, а у деяких моментах документ залишає за державою абсолютне право на ідеологічні поправки. Що, до речі, нардепи і конкретизували під час ратифікації.

У чому ж тоді користь?

По-перше, політична важливість ратифікації перед рішенням Європарламенту. Так це чи ні дізнаємось за кілька років за переглядом документалки про новітню історію України.

По-друге, Україна бере на себе зобов'язання створити єдиний орган – Групу експертів з дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Тобто відбудеться уніфікація повноважень та обов'язків.

По-третє, ймовірно криміналізують ряд протиправних діянь, за які раніше не було такого виду відповідальності. Наприклад, психологічне насильство, примушування до абортів та переслідування жінок тепер може стати предметом кримінального права.

Яка користь саме для представників ЛГБТ-спільноти? Якоїсь спеціальної чи особливої нема – виключно те, що передбачено абсолютно для усіх, без будь-якої дискримінації.

Для гендерного балансу: де чоловіки?

Може скластися враження ніби Стамбульська конвенція захищає лише права жінок. Проте, незважаючи на відсутність у офіційному перекладі документа фемінітивів, згадані у ньому “партнер”, “правопорушник” можуть бути і партнеркою, і правопорушницею. Тому незалежно від статі та гендерної ідентичності Конвенція покликана захищати насамперед права ЛЮДЕЙ.

Враховуючи наведені зовнішні закиди та власні суб'єктивні думки-роз'яснення не можу вкотре не задати запитання, чому ж ратифікація посіяла перший масштабний розбрат під час голосування з початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року саме у контексті взаємин Україна-ЄС? І для чого бентежити інформаційний простір, сіяти розкол серед громадянського суспільства, яке як ніколи єдине, пропонуючи виносити гендерні питання на референдум? Чому так важливо ставити під сумнів законодавство європейських країн, ризикуючи тим, за що боремось з 2014 року? Сподіваюсь, колись ми отримаємо відповіді на ці питання від окремих депутатів та однієї з фракцій (*Lb.Ua (https://lb.ua/blog/vlad_zinkevych/521380_stambulska_konventsiya_mifi.html). – 2022. – 27.06*).

С. Дмитрієв, Українська правда: Стамбульська конвенція – це не документ про гендер

Шановні народні депутати, брати і сестри, побратими!

Сьогодні питання ратифікації Стамбульської конвенції постало на тлі загальнонаціонального спротиву насильству. Розгляд і оцінка цього законопроекту має відбуватися зовсім під іншим кутом зору, ніж його усі попередні обговорення.

Війна. Повномасштабна війна в Україні триває вже 117-ту добу. Війна позначилася на всіх сферах життя, пройшлася по наших тілах і душах. Чинячи спротив насильству, ми втрачаємо найкращих. Страшне обличчя війни проявляється і на полі бою, і у мирному житті. Насильство є потворним явищем, яке зачіпає

як жінок, так і чоловіків. Воно притаманно і маніфестує у відсталих суспільствах.

Яскравим прикладом є російське суспільство, яке толерує насильство і щодо себе, і щодо інших. Проте, враховуючи посттравматичний синдром, який переживатимуть не лише бійці ЗСУ, але й всі хто зіткнувся з жахами війни, ми повинні усвідомити, що насильство матиме прояв і після війни. Ми не можемо його повністю зупинити, але точно зможемо значно зменшити, маючи в законодавстві інструментарій Стамбульської конвенції. Сексуальне насильство в різних формах поширюється з місць воєнних дій в родини, перетворюючись на домашнє насильство.

Церква. Церква ніколи не стояла осторонь насильства. Це місце сповіді і пошуку порятунку. В документах Ради Церков ви також віднайдете документи, які закликають запобігання насильству. Насильство для Церкви є неприйнятним. То чи не час Церкві і світському суспільству об'єднатися і взяти на озброєння всі інструменти протидії насильству: від молитви до права? Ми маємо боротися і припинити не лише насильство зі сторони загарбників, але й насильство як явище у вільній незалежній Україні. Тим ми і відрізняємося від московитів.

Збройна агресія, страх бути позбавленим життя, здоров'я, домівки, роботи, джерел до існування і багато інших негативних факторів – це і є ті чинники, які впливають на те, що домашнє насильство може прийти навіть в ті дома українців, де його ніколи не було. Водночас жертва насильства не може розраховувати на будь-який захист, адже «не на часі». Її проблеми «не на часі», її страхи та переживання «не на часі», її здоров'я та життя, життя і здоров'я її дітей і батьків «не на часі», адже є більш важливіші державні справи.

Статус кандидата до ЄС. Символічно, що ми повертаємося до розгляду цього законопроекту в період, коли ми маємо ще раз переконати європейську спільноту, що ми є справжніми прихильниками високих стандартів прав людини. Лише кілька днів тому, 17 червня, Європейська комісія офіційно рекомендувала надати Україні статус кандидата на вступ в Європейський Союз, а офіційне рішення щодо статусу для України мають ухвалити на саміті лідерів ЄС 23 червня. Таке рішення, ухвалене саме зараз, є вкрай необхідним. Тому жодних аргументів на кшталт «не на часі» не має бути!

Зараз саме той час, найзручніший і вдалий час для ратифікації Стамбульської конвенції. Підтримка її ратифікації – це ще один доказ, що ми боронимо європейські цінності і на полі бою, і будемо боронити у мирному житті.

Ратифікація Стамбульської конвенції Парламентом – це підтримка колосальних зусиль Президента та дипломатичного корпусу країни на їх полі бою – набуття статусу країни-кандидата, запровадження санкцій проти тих,

для кого насильство – це норма, та надання нам зброї. Сьогодні для протидії насильству нам потрібна зброя, завтра – СЛОВО і ПРАВО.

Ратифікація Стамбульської конвенції – це тест на зрілість суспільства. Це показник того, що ми сильні і віддані високим стандартам та цінностям в сфері прав людини. Відтак реалізація документа після його ухвалення Верховною Радою матиме колосальний вплив і на імідж України, і в частині послідовного виконання міжнародних зобов'язань у сфері прав та основоположних свобод людини.

Ми демонструємо дорослість суспільства у визнанні таких явищ, як домашнє насильство та насильства за ознакою статі. Ми демонструємо готовність суспільства гарантувати її захист від таких потворних явищ.

Цей міжнародний договір Ради Європи передбачає криміналізацію насильства, домашнього насильства, переслідування, примусових шлюбів та абортів, стерилізації тощо. Це ефективний механізм боротьби із наслідками «руського міра» у вільній Україні.

З моменту підписання Стамбульської конвенції минуло 11 років, 8 з яких Україна була у стані війни з країною, яка не ратифікувала Стамбульську конвенцію, бо для неї насильство – це норма. Невже нас, як невігласів російського світу, досі лякає категорія «гендер» і ми не знаємо його значення в контексті європейської правової доктрини та практики Європейського суду з прав людини?

Стамбульська конвенція – це не документ про гендер! Це документ про захист усіх від насильства! Термін «гендер» – це не підміна термінів «чоловіки» та «жінки» або спростування традиційних родин.

Гендер – це не ключове поняття Конвенції, він відіграє лише допоміжну роль і покликаний допомогти адекватно реагувати на насильство в контексті поширеної нерівності між жінками й чоловіками, наявних стереотипів, гендерних ролей і дискримінації жінок.

Відтак Стамбульська конвенція – це про неприйняття насильства, це про відмежування нас від культур для яких насильство – це норма. Це і є ключовим спрямуванням та завданням Стамбульської конвенції! І я закликаю

депутатський корпус України підтримати боротьбу з насильством, і підтримати Президента України (*Українська правда* (<https://life.pravda.com.ua/columns/2022/06/21/249196>). – 2022. – 21.06).

Р. Сидорович, Українська правда: Як юридичне визнання дій РФ геноцидом закріє питання «збереження обличчя» кремлівського режиму

Що таке злочини геноциду?

Чому визнання парламентами наших країн-союзниць політики РФ щодо України геноцидом іміджево важливо, але не розв'язує питання притягнення кремлівської верхівки, російських пропагандистів та військовослужбовців до реальної відповідальності?

Що має вдяти Україна, аби зробити Путіна і ко не тільки «нерукопожатими», а й реально невідзними міжнародними злочинцями.

Розберемося.

Після 24 лютого 2022 року не лише в Україні, а й у цілому цивілізованому світі лунають численні заяви як політиків, так і правників, що дії російської армії у її збройній агресії щодо України містять ознаки геноциду.

На сьогодні солідарними з Верховною Радою України є вже ціла низка парламентів демократичних держав-наших союзниць.

Зокрема, діяння російської влади у новітній російсько-українській війні визнали геноцидом парламенти Польщі, Латвії, Естонії, Канади, Литви та Чехії.

Разом з тим, політичні рішення, на жаль, не мають юридичної сили, а тому не можуть прямо впливати на притягнення російського керівництва до відповідальності. Тому Україні необхідно буде пройти величезний шлях та зробити те, що не вдавалося дотепер. Та про все по черзі.

Як українці змінювали міжнародне право. Геноцид та злочини проти людяності

Поняття геноциду було введено в міжнародне право Рафалом Лемкіним після подій Другої світової війни. Паралельно з ним працював також Герш Лаутерпахт, який привніс у міжнародне право поняття злочинів проти людяності.

Не можу обійти увагою той факт, що обидві ці непересічні особистості свого часу

закінчили Львівський університет. Отже, саме львівська юридична школа допомогла ввести в міжнародне правове поле настільки важливі визначення, які назвали речі своїми іменами.

На жаль, коли 9 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю ООН було ухвалено Конвенцію «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього», мала місце не проста політична дискусія, що не дала можливості Лемкіну ввести усі виділені ним ознаки геноциду в правове поле.

Досить розповсюджена ситуація, коли ініціатори введення тих чи інших понять, реформ нерідко стикаються з політичним несприйняттям усієї глибини ідеї, в результаті чого нові правові інститути не охоплюють усіх сфер суспільних відносин.

До речі, однією з держав, яка дуже наполегливо «обрізала» ідеї Лемкіна, що увійшли в кінцевий текст Конвенції, був СРСР. Дуже красномовний факт у даному контексті.

Розбираємося з поняттями

Але, не варто вдаватися у «лірику». Отже, відповідно до ст. 3 Конвенції «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього», підлягають покаранню наступні діяння:

- геноцид;
- змова з метою вчинення геноциду;
- прямі і публічні заклики до вчинення геноциду;
- замах на вчинення геноциду;
- співучасть у геноциді.

Сьогодні існує єдина міжнародна постійно чинна судова інституція, що має компетенцію щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні геноциду. Це Міжнародний кримінальний суд, який діє на підставі так званого Римського статуту.

Відповідно до цього статуту, Міжнародний кримінальний суд володіє юрисдикцією в

частині щодо злочинів геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, злочинів агресії.

Під поняттям геноциду стаття 6 Римського статуту визначає будь-яке з наступних діянь, вчинених з наміром знищити, повністю або частково, будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку.

Ось, власне, перелік способів вчинення геноциду:

- a) вбивство членів такої групи;
- b) вчинення серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу членам такої групи;
- c) умисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне її знищення;
- d) заходи, розраховані на запобігання дітонародженню в середовищі такої групи;
- e) насильна передача дітей із однієї соціальної групи до іншої.

До речі, злочини геноциду можуть вчинятись як у поєднанні зі збройною агресією, так і без неї.

Це важливо, адже, як ми бачимо, Російська Федерація як держава вчиняє на території України весь перелік злочинів, перерахований цією статтею Римського статуту. Окрім цього, порушено також і Конвенцію про визначення агресії (затверджена резолюцією Генасамблеї ООН 3314 від 14 грудня 1974 року).

Юридично війни в Україні немає, а як же воєнні злочини?

Коли ми звертаємось до злочинів геноциду, які вчиняються на території України, ми маємо не забувати, що дуже важливою є власне юридична доказова база для доведення у суді. І в процесі збору ця доказова база вочевидь буде перекликатися із злочинами проти людяності, а також з воєнними злочинами. Тим більш, що сьогодні збройними силами РФ вчиняються абсолютно усі злочини проти цивільного населення і злочини, які не відповідають правилам війни відповідно до усіх міжнародних конвенцій.

Але тут важливо зазначити, і хтось буде здивований цим фактом, але де-юре нинішню збройну агресію Російської Федерації проти

України юридично некоректно називати війною.

Ба більше! З часів Другої світової війни де-юре війн не було, а ті конфлікти, які виникали і мали незаконний характер, підпадали власне під визначення Конвенції «Про запобігання агресії». Війна – це дуже складна юридична процедура відповідно до міжнародного права, якій передують висунення ультиматуму і після його невиконання, вручення відповідної дипломатичної ноти про оголошення війни з боку однієї держави до іншої.

Разом з тим, попри те, що цю агресію РФ ми не можемо юридично називати війною, від цього злочини які вчиняє російська армія, не стають меншими. Навпаки вони є ще більшими.

Геноцид та злочини проти людяності: тонка межа

На моє переконання, події, наприклад, у Бучі, як і у більшості українських міст, є саме злочинами геноциду.

Разом з тим, межа між злочинами геноциду та злочинами проти людяності є надзвичайно тонкою. Саме ця тонка юридична межа інколи спонукає західних партнерів України «обережно» ставитися до визначення подій в Україні геноцидом.

Принциповою відмінністю злочинів проти людяності (юридичному поняттю, введеному Гершем Лаутерпахтом) від поняття геноциду (введеного Рафалом Лемкіним) є те, що злочини проти людяності – це масове вбивство цивільного населення без прив'язки до етнічних, релігійних або будь-яких інших якісних характеристик відповідних груп населення.

На сьогодні у міжнародному праві ці два поняття – геноциду та злочину проти людяності – існують паралельно.

Разом з тим, при розгляді чи то у Міжнародному кримінальному суді, чи то в міжнародному трибуналі, який може бути створений ad hoc (спеціально для цього, – лат.), необхідно буде довести юридично виходячи із доказів, які саме злочини вчинялися російською владою і російськими збройними силами на території України.

Як не дати «зберегти обличчя» Путіну: збираємо докази від Голодомору до наших днів

Говорячи про юридичну кваліфікацію злочину геноциду, варто розпочинати із політичних заяв найвищого політичного керівництва РФ – тобто від самого Владіміра Путіна, який неодноразово робив заяви на кшталт того, що Українська держава не має права на існування, оскільки вона є штучно створена, що української мови і української культури не існує, а український народ – це також вигадана історія і в результаті він має бути повністю поглинутий так званим «великим» (незрозуміло у чому велич, хіба що у злочинах, що вчиняються впродовж століть) «руським народом».

Також при збиранні доказової бази щодо вчинення злочинів як геноциду, так і злочинів проти людяності, необхідно буде долучити весь пропагандистський матеріал, який продукувала російська пропагандистська машина. Це стосується як російського телебачення, так і статей російських політичних діячів та пропагандистів кремлівського режиму.

Проте, хочу звернути увагу на ще один дуже важливий аспект, про який сьогодні говорить не така численна аудиторія правників. На моє глибоке переконання, при доведенні злочинів геноциду, які вчиняються Російською Федерацією щонайменше з 2014 року, а по факту всю історію існування Московської держави, слід було б також згадати історію вчинення величезного злочину ХХ століття відомого як український Голодомор.

І тут не можна не згадати відому не лише в Україні, а й у світі правчиню, яка вже давно займається цією темою та є викладачкою Києво-Могилянської академії – Мирославу Антонович. Вона написала чимало наукових праць, що стосуються геноциду та Голодомору в Україні, які зможуть стати основою цієї доказової бази.

Поясню, чому, на мою думку, питання Голодомору зараз постає особливо актуально.

Так, сьогодні ми бачимо велику міжнародну підтримку України та українського народу (як фінансову, так і військову) у боротьбі за свою свободу та суверенітет.

Проте ми бачимо також і чимало різноманітних заяв західних політиків і громадських діячів різного масштабу, які закликають чи то «зберегти обличчя» Путіну, чи то не принижувати Росію, за чим насправді криється бажання повернутися або до формули «business as usual», або звичайний страх перед Російською Федерацією, у тому числі як державою, яка володіє величезним ядерним потенціалом.

Після перемоги України у цій війні юридично закріплені діяння московської влади ХХ століття, передусім Голодомор, як злочин геноциду, могли б продемонструвати не лише на політичному, а й юридичному рівні, що політика геноциду має неперервну тяглість і не є казусом нинішнього кремлівського режиму. Ця політика була такою впродовж дуже тривалого часу.

За великим рахунком, якщо поглянути вглиб стосунків України з Московською державою, то починаючи від Андрія Боголюбського, і продовжуючи Іваном Грозним, який першим здійснив примусове виселення новгородської знаті на територію Московської держави, політика геноциду по відношенню до українців носила постійний і системний характер.

Саме тому політичне керівництво України при встановленні та доведенні злочинів геноциду, які вчиняються російським режимом і російськими збройними силами з 2014 року, має не забувати щонайменше про події Голодомору.

Так, справді, Голодомор як явище на сьогодні визнали актом геноциду чимало парламентів країн демократичного світу. Але парламент будь-якої держави є політичним органом та ухвалює політичні рішення.

Мені ж здається, що надзвичайно важливим для забезпечення безпеки української нації та зниження ризиків щодо зняття санкцій з російської економіки та еліти, а також для того, аби гасло «Ніколи знову» перестало бути лише гаслом і отримало дієвий інструмент проти найбільшої у ХХІ столітті «ракової пухлини людства», потрібно дати саме юридичний інструмент у вигляді міжнародного трибуналу ad hoc.

Цей трибунал зможе розглянути діяння московської влади та радянського апарату щодо українського населення на підставі доказів, які отримають своє юридичне визначення та закріплення, і не дадуть можливість будь-яким західним політикам чи західним громадським діячам уникати визнання злочинів Москви, які тривають вже давно.

Тут може виникнути теза щодо неприпустимості зворотної дії закону у часі, оскільки юридично поняття геноциду було закріплено Конвенцією лише у 1948 році, через 15 років після Голодомору.

Разом з тим, хочу зацентувати, що Голокост – системне та свідоме знищення єврейської нації, яке Адольф Гітлер називав «остаточним вирішенням єврейського питання» – було також вчинено до моменту введення в площину міжнародного права поняття геноциду.

І оскільки злочини геноциду не мають строків давності, на моє глибоке переконання, завданням українського керівництва, політичної та правової еліти, громадського середовища є консолідація зусиль щодо фіксування у вигляді рішення судової інституції, яка має бути для цього спеціально створена, злочинів Голодомору саме як геноциду.

Путіна і ко – до відповідальності. Як відбувається в теорії

Кого притягатимуть

Що стосується фізичного притягнення до відповідальності за Голодомор, то безумовно, ми навряд чи знайдемо серед живих тих осіб, які безпосередньо вчиняли такі злочини.

Коли ж ми говоримо про притягнення до відповідальності за злочини геноциду, які вчиняються у новітній війні, то розуміємо, що мова йде про керівництво держави, політиків, держслужбовців, інших офіційних осіб, які ухвалювали відповідні рішення, закони, укази, накази. Окрім того, до цього переліку відносять і пропагандистів, які писали відповідні статті, виступали у медіа.

Також ми говоримо про військовослужбовців російської армії, які безпосередньо вчиняли дані злочини щодо громадян України.

Покарання

Найчастіше, у разі, коли вина у вчиненні геноциду є доведеною, то причетні до цього злочину отримують довічне позбавлення волі.

Варто розуміти, що Міжнародний кримінальний суд не володіє повноваженням санкції у вигляді смертної кари і найважчим покаранням є саме засудження до довічного ув'язнення.

Чому саме Міжнародний кримінальний суд

Міжнародний кримінальний суд не знає імунітету перших осіб держав, що принципово відрізняє його від національних юрисдикцій. Наприклад ані український, ані жодний інший національний суд не може засудити за злочини особисто Владіміра Путіна.

Проте винесення відповідного рішення Міжнародним кримінальним судом зробить того ж Владіміра Путіна і співучасників його режиму не лише «нерукопожатими» у світі, а й невідомими злочинцями, оскільки після такого рішення видасться міжнародний ордер на арешт і будь-який перетин кордону у демократичний світ призведе до арешту такої особи.

Відразу по прибуттю на прикордонний пункт відповідної демократичної держави така особа буде заарештована. До речі, в цьому випадку хочу привести цікавий приклад, коли нещодавно один з відомих військовослужбовців радянської армії забув про злочини, які він вчиняв у 1990 році у Вільнюсі та здійснив подорож до Литви.

За рішенням литовського суду, оскільки така особа не перебувала під імунітетом, під яким перебувають перші особи держави, вона була негайно затримана та передана у руки пенітенціарної служби Литовської держави.

Саме в такий спосіб ми повинні забезпечити невідворотність покарання абсолютно усіх осіб, причетних до вчинення злочинів геноциду. У цьому випадку варто також акцентувати увагу, що вкрай важливим є поєднання зусиль не лише на рівні Міжнародного кримінального суду, а й на рівні національних судів (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/7/7351063/>). – 2022. – 7.06).

К. Матвієнко, Українська правда.Блоги: Профанація? Ні – дві профанації, щонайменше

Вчора Верховна Рада серед 18 рішень ухвалила 2, які дискредитують український парламентаризм в очах суспільства і наших зарубіжних партнерів, особливо у Європейському Союзі.

По-перше, йдеться про звільнення Людмили Денисової з посади Уповноваженого Верховної ради з прав людини. Рішення хибне – як з політичної, так і з процедурної, етичної та законодавчої точок зору.

Звинувачення Людмили Денісовій першою висунула, спеціально запрошена на пленарне засідання віцепрем'єр міністр Ірина Верещук. Сам факт того, що представник урядової, окремої від парламентської, гілки влади, виступає у питанні, що є винятковою прерогативою парламенту свідчить про фундаментальне нерозуміння депутатами ролі і місця Верховної Ради, зокрема, у забезпеченні прав людини. Уповноважений виступає контролером і щодо Уряду, перед усім щодо Уряду, бо порушення прав людини часто є наслідками дій виконавчої влади, тому представник Кабінету Міністрів не має виступати «прокурором» у такому питанні. Особливо і через те, що у випадку Ірини Верещук до її компетенції належать проблеми дотичні до повноважень омбудсмена – чистої води конфлікт інтересів.

Закон України Про правовий режим воєнного стану протягом його дії забороняє припиняти повноваження Президента, Верховної Ради, Уряду, Ради Національного банку, Уповноваженого з прав людини (ч.1ст10). Закон України Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини зазначає, що повноваження омбудсмена не можуть бути припинені чи обмежені у разі запровадження воєнного чи надзвичайного стану (ст. 4). Цей самий Закон містить вичерпний перелік підстав для звільнення Уповноваженого. В ході учорашнього засідання Ради жодна із законних підстав названа не була.

Лідер Партії «Слуга народу» Олена Шуляк з трибуни парламенту розповіла, що Людмила Денисова повідомила про місце переховування

від окупантів дітей в одній із церков на Херсонщині, що мовляв, дало змогу рашистам викрасти їх. Якщо цей факт підтвердиться, то йому має дати оцінку суд. Однак, чи таке повідомлення Людмили Денисової не могло бути превентивною спробою врятувати дітей, бо окупанти їх би все одно б знайшли, а привернення уваги до них давало змогу вберегти дітей від злочинних дій? Утім, версії – компетенція слідства.

Для партії «Слуга народу» є просто політичною трагедією той факт, що це рішення вони протягли переважно за допомогою голосів депутатів, які донедавна входили до проросійських угруповань в парламенті. Ось вам і парламентська більшість у час війни.

Прийняте у такий спосіб рішення дає підстави антиукраїнським політикам у Європі висувати додаткові аргументи стосовно відкладення надання Україні статусу кандидата у члени Європейського Союзу.

Другим недолугим рішенням Верховної Ради стало оголошення дня смерті св. Рівноапостольного Великого Князя Київського Володимира, 28 липня, вихідним на честь встановленого рік тому Дня Української Державності. Св. Володимир помер у 1015 році. Киян та «гостей міста» він хрестив у 988. І достеменно не 28 липня, а, на думку багатьох істориків, 14 серпня. До української державності обидві ці дати не мають жодного стосунку, бо станом на 988 рік державність Русі була вже давно визнаною у тогочасному світі, розвиненою і потужною.

У християнських церквах справді днем пам'яті святих визнається день їхньої смерті. День пам'яті святого Володимира є значним релігійним святом. День Хрещення Русі – свято не лише релігійне, але і культурно-історичне, народне, часто незалежно від віровизнання, а День Державності в нас давно є – це 24 серпня, коли 30 років тому було проголошено незалежність сучасної України. Буде ще і День Перемоги над рашизмом. Давайте діждемо його, а тоді можна буде

і дурниць наробити. Трошки (*Українська правда.Блогу* (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/matvienko/629745611deb1/>)). – 2022. – 1.06).

Г. Зубко, Українська правда: День Конституції і децентралізація

Чи на часі зміни до Конституції в частині децентралізації?

Багато хто скаже, що не на часі. Проте я певен, що ці зміни точно мають бути включені до Стратегії здобуття перемоги. Свідомо пишу про Стратегію перемоги, а не Стратегію відновлення України, як зараз прийнято, бо спочатку треба перемогти російських окупантів, а вже потім відбудувати країну.

Ефективність децентралізації у критичні для країни моменти очевидна. Це довели спочатку ковід і карантин, зараз це підтверджує війна з росією. Швидкість прийняття рішень місцевим самоврядуванням, розгалужені й сильні горизонтальні зв'язки і взаємодопомога між муніципалітетами, їхня стійкість, згуртованість громад, максимальна залученість мерів міст і голів громад – те що на практиці є результатом реформи – стали російським окупантам кісткою в горлі і суттєво ламають плани з вторгнення та захоплення наших територій. Це і є найважливіший здобуток децентралізації, який працює на цілісність і суверенітет країни. Звісно, колаборанти на місцевому рівні подекуди псують цей результат, але нівелювати його не зможуть і обов'язково будуть покарані. Тому для здобуття остаточної перемоги децентралізація має бути закріплена в Конституції.

Крім того, є ще одне спостереження. Війна проявила неефективність і слабкість обласних рад. Центрами прийняття рішень стали обласні військові адміністрації, як того і вимагає військовий стан, а облради у свою чергу взагалі залишились поза можливістю надання дієвої допомоги військовим штабам. Обласні депутати ніби й є, а чітких повноважень немає, виконавчих органів немає, можливість бути дієвою допомогою військовим адміністраціям також відсутня.

Облради мають бути інституалізовані так само, як муніципалітети та громади. Облради могли б стати ще однією інституцією для здобуття

перемоги. Сьогодні сильні муніципалітети й громади мають власні стратегії, ухвалюють сильні рішення, створюють можливості для здобуття перемоги та в майбутньому – для розвитку громад, напряду ведуть діалог з інвесторами, міжнародними партнерами тощо. Без сильних інституцій, в тому числі на регіональному (обласному) рівні, ми не побудуємо нову регіональну політику, про яку зараз багато говорять, і яка необхідна, насамперед, у період відновлення й відбудови країни. Без зміни системи управління обласних рад, система управління в країні буде неефективною, це шлях в нікуди.

Для здобуття перемоги ми повинні зробити систему управління в країні і регіональну політику дієвою, стійкою до викликів і ризиків, децентралізація на регіональному рівні має бути закріплена в Конституції. Тобто, закріплення громад як адміністративно-територіальних одиниць, чітке розмежування повноважень між органами державної влади і органами місцевого самоврядування, впровадження системи нагляду і префектур, утворення виконавчих органів обласних та районних рад, забезпечення делегованих повноважень достатніми фінансовими ресурсами.

Дискусія щодо конституційних змін триває з 2014 року й гостро стоїть останні три роки, а остаточною законопроект ми так і не побачили. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС, тому необхідність закріплення децентралізації в Конституції України і відповідно реалізації положень Європейської хартії місцевого самоврядування, зростає в рази. Ми розуміємо, що зараз об'єктивно неможливо проголосувати в парламенті зміни. Проте з іншого боку, це питання має стати пріоритетом номер один, як тільки в парламенті з'явиться така можливість (*Українська правда. Блогу* (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/zubko/62baf20f80b23/>)). – 2022. – 28.06).

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Конституційний Суд нині працює в нормальному режимі, проте вакантними лишаються чотири посади судді – за квотами Президента, парламенту та з'їзду суддів.

Про це сказав представник Президента у КСУ, член комітету Верховної Ради з питань національної безпеки, оборони та розвідки Ф. Веніславський в ефірі інформаційного марафону низки телеканалів «UAразом», передає кореспондент Укрінформу.

«Конституційний Суд зараз працює. Після того, як одіозні судді припинили свій статус судді, Конституційний Суд працює в нормальному режимі. Є вакантні посади – двох від з'їзду суддів, одна кандидатура – від Президента і одна – від Верховної Ради України. Як тільки їх буде заповнено, думаю, суд увійде в нормальне русло», – зазначив він.

Водночас Веніславський поінформував, що для виконання рекомендацій Європейської комісії потрібно забезпечити прозорий добір кандидатів на посаду судді КСУ за участю комісії, яка не викликатиме сумнівів щодо того чи іншого вибору, та завершити прийняття закону про конституційну процедуру, який на законодавчому рівні унормує процедурні моменти розгляду Конституційним Судом своїх справ (*Укрінформ (https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3517097-ksu-pracue-hoca-4-posadi-lisautsa-vakantnimi.html)*. – 2022. – 28.06).

Реформа Конституційного суду України (КСУ) є першочерговою вимогою для набуття Україною повноцінного членства у Євросоюзі. Про це представниця Верховної Ради у Конституційному суді О. Совгіря заявила у ефірі Національного телемарафону.

Тому, запевнила нардепка, відразу після завершення війни влада займеться реформою цієї інституції. «Така реформа можлива саме з внесенням змін до Конституції. На жаль, під час війни Конституція забороняє вносити такі зміни, але ми маємо бути готові одразу після перемоги ці зміни внести і презентувати», – пояснила нардепка від «Слуги народу».

Однією із перших змін, які планує напрацювати робоча група (її очолює Ольга Совгіря – ред.), стане принцип звільнення суддів Конституційного суду. Зараз їх може звільнити тільки сам КСУ.

«Спираючись на передову Європейську практику і позицію Венеційської комісії, вважаємо, що це питання має бути інакше врегульоване в Конституції», – зазначила представниця парламенту у Конституційному суді.

Крім того, реформа має на меті зробити відповідальність суддів КСУ реальною, а не декларативною.

За словами О. Совгірі, за кілька тижнів робоча група має представити загальну концепцію реформи (*Главком (https://glavcom.ua/country/politics/reforma-konstituciynogo-sudu-shcho-vlada-panuje-zminiti-persh-za-vse-856582.html)*. – 2022. – 28.06).

Президентка Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія) Клер Базі-Малорі привітала надання Україні статусу кандидата в члени Європейського Союзу. Вона нагадала, що процес приєднання до ЄС потребує значних зрушень у різних сферах, щоб відповідати високим стандартам. Про це очільниця Венеційської комісії сказала під час свого виступу під час онлайн-конференції до Дня Конституції України.

Базі-Малорі зазначила, що, на жаль, 26-та річниця Конституції України відбувається за трагічних умов, у часи агресії Росії проти України.

«Першого березня 2022 року я офіційно висловилася за засудження акту агресії, і всі члени Венеційської комісії підтримали цю заяву на пленарному засіданні 19 березня 2022 року. Венеційська комісія висловлює повну солідарність Україні, яка бореться за спільні цінності, принципи демократії, правовладдя та захист людських прав», – наголосила вона.

Голова Венеційської комісії також зауважила, що надання Україні статусу

кандидата в члени Європейського Союзу є визнанням європейської перспективи України. За її словами, це значний крок уперед як для України, так і для Європейського Союзу, однак процес приєднання до ЄС потребує значних зрушень у різних сферах, щоб відповідати високим стандартам.

«Віддаю належне інституціям України: президентові, уряду, Верховній Раді України, Верховному Суду, судам загальної юрисдикції, а також і Конституційному Судові України, який завжди працював задля демократичного розвитку українського народу та громадянського суспільства, які гідно проявили себе», – сказала вона.

Клер Базі-Малорі наголосила, що спільна робота з Радою Європи триватиме на основі усіх угод з різними дорадчими та виконавчими органами, включаючи Венеційську комісію.

Венеційська комісія підготувала для України 96 висновків, починаючи з 1996 року. Усі рекомендації готували на тлі величезної роботи в діалозі з органами державної влади в Україні та іншими зацікавленими сторонами. Венеційська комісія не раз критикувала пропозиції стосовно реалізації певних реформ, але, за словами Клер Базі-Малорі, усі рекомендації напрацьовувалися з метою відображення стандартів Ради Європи, уможливлення європейської інтеграції і багато з рекомендацій і досі зберігають свою актуальність.

«Я закликаю органи державної влади ще раз подивитися на те, що ми радили. Ми вважаємо, що Україна дотримуватиметься наших рекомендацій на своєму шляху до ЄС. Це зокрема стосується забезпечення повної незалежності судової системи, що буде конче потрібним під час реконструкції та відновлення України. Важливим є ухвалення закону про деолігархізацію – це справжній пріоритет для України, від якого залежить належне виконання інших реформ із повним додержанням людських прав та принципу правовладдя. У грудні 2020 року та березні 2021 року ми представили наші Висновки, які стосувалися реформи Конституційного Суду. Однак відтоді відповідне законодавство ухвалено не було. Понад те, Європейська Комісія говорила

про необхідність ухвалення законодавства щодо добору суддів Конституційного Суду відповідно до рекомендацій Венеційської Комісії. Ми чимало обговорювали ці питання і готові тепер співпрацювати над розробленням тексту відповідного закону», – підкреслила вона.

Також президентка Венеційської комісії зауважила, що в 2009 році на I конгресі Всесвітньої конференції конституційного правосуддя (WCCJ) зазначали, що конституційні суди створюються не тому, що це модно, а тому, що конституційна юстиція є ключовим елементом у поглибленні основних цінностей, які втілено в Конституції. *(Главром (<https://glavcom.ua/country/politics/kandidatstvo-ukrajini-v-jes-veneciyska-komisiya-nagadala-pro-svoji-rekomendaciji-857055.html>). – 2022. – 30.06).*

До Дня Конституції України 28 червня Конституційний Суд України провів у режимі онлайн Міжнародну конференцію на тему: «Роль Конституційного Суду України в реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі».

Захід організували Конституційний Суд України та Національна академія правових наук України за підтримки Координатора проєктів ОБСЄ в Україні.

Учасниками міжнародної конференції були голова Верховної Ради України Р. Стефанчук, судді Конституційного Суду України, президентка Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія) Клер Базі-Малорі, президент Національної академії правових наук України Олександр Петришин, голова Офісу Ради Європи в Україні, представник генерального секретаря Ради Європи з питань координації програм співробітництва Ради Європи Стен Ньорлов, керівник консульсько-правового відділу Посольства ФРН в Україні Карстен Маєр-Віфгаузен, директор Німецького фонду міжнародного юридичного співробітництва Штефан Хюльсхорстер, національний радник з юридичних питань Координатора проєктів

ОБСЄ в Україні Олександр Водянніков, а також судді КСУ у відставці, члени Науково-консультативної ради КСУ, представники іноземних органів конституційної юрисдикції, міжнародних організацій та фондів, представники дипломатичного корпусу, науково-академічної спільноти та міжнародні експерти (*Главком (https://glavcom.ua/country/politics/kandidatstvo-ukrajini-v-jes-venecijska-komisiya-nagadala-pro-svoji-rekomendaciji-857055.html)*. – 2022. – 28.06).

Верховний суд пропонує механізм реформи відбору суддів Конституційного Суду, що вимагається в частині судової реформи від України як кандидата в члени ЄС. Про це голова Верховного суду В. Князев повідомив у інтерв'ю Укрінформ.

За його словами, йдеться про вимогу попереднього проходження перевірки доброчесності кандидатами на посаду судді Конституційного Суду перед тим, як вони будуть призначатися на посаду.

В. Князев зауважив, що на сьогодні за участю українських суддів та міжнародних антикорупційних експертів створена Етична рада, яка вже функціонує з метою оцінювання кандидатів у члени Вищої ради правосуддя.

“Вона була створена на демократичній основі, вже працює, має перевірити 60 кандидатів і швидко з цим справляється. То перевірити ще 10 кандидатів на посаду судді КСУ не буде для неї великим додатковим навантаженням, тим більше, що вона вже профінансована, працює, і все це можна зробити протягом місяця-двох”, – зазначив голова ВС.

При цьому, зауважив В. Князев, з'їзд суддів, який мав би, в тому числі, обрати двох суддів КСУ від суддівської спільноти, було призначено на середину липня цього року. Та оскільки є така вимога, що ці кандидати мають бути попередньо перевірені на доброчесність, на його думку, буде необхідність у відкладенні дати з'їзду суддів, швидкого вирішення на законодавчому рівні питань перевірки кандидатів на посаду судді КСУ. «І надалі з'їзд суддів серед переліку доброчесних кандидатів обере двох суддів Конституційного Суду для заповнення цих вакансій”, – зазначив

голова ВС (*Укрінформ (https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3516672-verhovnij-sud-proponue-mehanizm-reformi-vidboru-suddiv-ksu.html)*. – 2022. – 28.06).

Рада суддів України (РСУ) оприлюднила список 16 кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України (КСУ). Як передає Укрінформ, про це інформує пресслужба РСУ.

Зазначається, що 12 травня 2022 року Рада суддів України визначила дату проведення XIX позачергового з'їзду суддів України. Він має відбуватися 11-13 липня 2022 року. Також порядок денний з'їзду було доповнено питанням про призначення суддів Конституційного Суду України.

Іншим рішенням РСУ продовжила строк подання документів на посаду судді КСУ до 31 травня 2022 року.

Загалом, делегатам з'їзду потрібно буде призначити суддів на дві вакантних посади, які відносяться до квоти з'їзду суддів України. Всього на них претендуватимуть 16 кандидатів:

- суддя Ковпаківського районного суду м. Суми Ігор Бичков,
- національний радник з юридичних питань Координатора проєктів ОБСЄ в Україні Олександр Водянніков,
- завідувач науково-аналітичного відділу Управління правової експертизи Секретаріату КСУ Наталія Денисенко,
- суддя Київського апеляційного суду Олег Ігнатюк,
- заступник начальника відділу – головний інженер квартирно-експлуатаційного відділу міста Луганськ Сил логістики Збройних Сил України Сергій Клопков,
- голова Херсонського апеляційного суду Олександр Коровайко,
- адвокат Олексій Лясковець,
- суддя Вищого господарського суду України Михайло Малетич,
- заступник начальника організаційно-методичного відділу СУ ГУНП в Запорізькій області Ігор Міненков,
- суддя у відставці Волинського апеляційного суду Андрій Овсієнко,

- суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Алла Олійник,
- голова Західного апеляційного господарського суду Борис Плотницький,
- суддя Великої Палати Верховного Суду Олександр Прокопенко,
- начальник юридичного відділу ТОВ «Авіабудсервіс» Людмила Романенко,
- суддя Верховного Суду України у відставці, перший заступник голови наглядової ради Публічного акціонерного товариства «АКБ» Індустріалбанк» Ярослав Романюк,
- суддя Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Олександра Яновська.

Як повідомлялося, на порядок денний ХІХ позачергового з'їзду суддів України винесені питання про обрання членів Вищої ради правосуддя та про призначення суддів Конституційного Суду України. На час ухвалення зазначеного рішення Ради суддів України вакантними є вісім посад членів ВРП та дві посади суддів Конституційного Суду України за квотою з'їзду суддів (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3501752-rada-suddiv-opriludnila-perelik-kandidativ-na-posadu-suddi-ksu.html>). – 2022. – 7.06).

Нардеп від «Європейської Солідарності» М. Княжицький розкритикував звільнення уповноваженої Верховної Ради з прав людини Л. Денісової, наголосивши, що такі дії порушують низку статей Конституції України та суперечать міжнародним зобов'язанням держави. Про це Княжицький заявив з трибуни Верховної Ради, передає Еспресо.ТВ.

При цьому нардеп нагадав, що правозахисні організації виступили на підтримку Денісової.

«Зараз відбувається ганебний фарс, коли коаліція колишніх проросійських депутатів з проросійських партій і частина більшості хоче незаконно всупереч Конституції, всупереч міжнародним зобов'язанням України зняти омбудсмена. Підстави які? Ви посилалися на рішення правозахисних організацій? На них? Всі як одна правозахисні організації стали на захист Денісової. Так, у нас є до неї претензії, але величезна кількість людей – воїнів,

членів їхніх сімей – дякує Денісовій, дякує омбудсмену», – сказав Княжицький.

Нардеп також назвав статті Конституції України, які, на його думку, порушує звільнення Денісової, наголосивши, що це зашкодить європейській інтеграції держави. Крім того, Княжицький нагадав про родичів ув'язнених, які звертаються до омбудсмена, щоб захистити права своїх близьких.

«Всі правозахисні організації звертаються зараз до міжнародних організацій. Ви хочете в Європейський Союз чи кандидатства? Ви порушуєте не просто Конституцію – цілу низку норм: і статтю 55 і статтю 64, ви порушуєте статтю 18, статтю 85, статтю 101 Конституції, звільняючи омбудсмена без жодних підстав, тільки тому, що вам хочеться попіаритися нібито на майбутніх успіхах. Дай бог, щоб вони були. Ми за це молимося. Але якщо ми будемо порушувати закони і Конституцію, порушувати міжнародні зобов'язання перед Радою Європи, жодних успіхів не буде. А кого ви хочете призначити? Де ці прізвища? До кого зараз звертатися дружинам і родичам тих, хто ув'язнені, тих, чий права порушуються? Хто буде ними опікуватися? Ви хочете їх кинути і знову забути про них? Не можна за це голосувати. Не можна порушувати Конституцію і законні норми. Ми будемо категорично проти!» – підсумував Княжицький (*Експресо ТВ* (<https://espreso.tv/ganebniy-fars-knyazhitskiy-nazvav-zviltennya-denisovoi-porushennyam-konstitutsii-ta-mizhnarodnikh-zobovuzan-ukraini>). – 2022. – 31.05).

Децентралізація – одна з найефективніших та найуспішніших реформ, проведених в Україні, яка стала вирішальним фактором соціального та економічного розвитку. Про це йдеться у Висновку Європейської Комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі.

«Що стосується багаторівневого врядування, то з 2014 року децентралізація в Україні просунулася вперед. Це одна з найефективніших та найуспішніших реформ, проведених в країні. Вона стала вирішальним фактором соціального та економічного розвитку. Ключовим аспектом

реформи було об'єднання понад 10 000 невеликих та розсіяних населених пунктів у 1470 більших муніципалітетів (громад) із збільшеним адміністративним та економічним потенціалом для ефективнішого управління своїми обов'язками. Національна мережа місцевих центрів надання адміністративних послуг «у форматі єдиного вікна» надає якісні послуги громадянам та бізнесу. Реформа була підкріплена фіскальною децентралізацією (включаючи 64% частки податку на доходи

фізичних осіб, яка нині розподіляється муніципалітетам) з метою забезпечення стабільних ресурсів, необхідних для виконання нових завдань місцевого самоврядування. Муніципалітети також набули вигоду від передачі власності та отримали можливості регулювати торгівлю землею на своїй території. Секторальна децентралізація досягла успіху в сферах охорони здоров'я та освіти», – йдеться у документі (*Децентралізація* (<https://decentralization.gov.ua/news/15091>). – 2022. – 17.06).

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

М. Жернаков, голова правління Фондації DEJURE, координатор Громадської ради доброчесності

Чому приховані співбесіди шкодять довірі до конкурсу до Вищої ради правосуддя

27 травня Етична рада відновила проведення співбесід до Вищої ради правосуддя, розпочатих в лютому.

Напередодні орган перевіряв на доброчесність чотирьох чинних членів ВРП та визнав недоброчесним одного – Віктора Грищука. Хоча щодо решти трьох членів ВРП було також зібрано чимало фактів їхньої недоброчесності.

На жаль, дізнатись, чим вмотивований вердикт Етичної ради щодо чинних членів ВРП, як і те, яким чином кандидати до ВРП спростовують сумніви щодо них, суспільство не має можливості – Етична рада ухвалила рішення закрити трансляції співбесід від сторонніх очей.

Своє рішення члени ради пояснили тим, що в умовах воєнного стану хочуть забезпечити безпеку як себе, так і осіб, які беруть участь в оцінюванні чи про яких може бути згадано під час співбесіди.

У рішенні Етична рада посилалась на постанову Кабміну № 263 від 12 березня 2022 року на виконання закону «Про правовий режим воєнного стану», якою, зокрема, передбачено обмеження роботи інформаційних систем та електронних реєстрів.

Розберімося наскільки законні такі дії і чи дійсно була критична необхідність закривати співбесіди з кандидатами до ВРП.

Відкрита трансляція засідань Етичної ради передбачена законом «Про Вищу раду правосуддя». Ця норма є імперативною, тобто обов'язковою до виконання.

Закон «Про правовий режим воєнного стану» не містить норм, які б забороняли органам транслювати свої засідання. Згадана Етичною радою постанова Кабміну стосується винятково органів виконавчої влади, яким Етична рада не є. Навіть якщо припустити, що норми цієї постанови можуть поширюватись на інших суб'єктів владних повноважень, вони мають рекомендаційний характер.

Отже, обов'язку закривати співбесіди від громадськості в Етичній раді немає – це винятково її рішення.

Якщо закриття трансляції співбесід з чинними членами Вищої ради правосуддя ще можна зрозуміти, оскільки вони – посадові особи органу влади, які в умовах війни можуть бути потенційними цілями ворожої армії, то приховування трансляції співбесід з кандидатами до ВРП достатнього обґрунтування, на нашу думку, немає.

По-перше, жоден із кандидатів не має владних повноважень і може одержати їх лише потенційно, у майбутньому. Участь у конкурсі на державну посаду під час війни – свідоме добровільне рішення кожного кандидата, який мав право відмовитись (чинні члени ВРП не могли обрати, чи проходити їм оцінку на добросовісність – це був обов’язок, передбачений законом).

По-друге, деякі кандидати, які пройшли відкриті співбесіди за кілька днів до початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, опиняються у нерівних умовах щодо кандидатів, яких співбесідує у закритому режимі.

Їхні співбесіди – у вільному доступі, а отже за умови, якщо вони переможуть у конкурсі та отримають посади у ВРП, їхній безпеці існуватиме більша загроза у порівнянні з кандидатами, співбесіди з якими не транслювались.

По-третє, інформація про всіх кандидатів до ВРП і так є відкритою, адже напередодні конкурсу медіа оприлюднювали як списки та документи кандидатів, так і позиції громадських організацій щодо добросовісності кожного з них.

Крім того, наразі безпекова ситуація в Україні значно стабілізувалася порівняно з лютим, свідченням чого є, зокрема, відновлення відеотрансляцій судових процесів.

До прикладу, 5 травня свою роботу відновив Макарівський районний суд Київської області, який знаходиться в місті Макарів, яке понад місяць перебувало під російською окупацією. Також, за нашою інформацією, 23 травня відновили роботу суди в прифронтовому місті Харкові, яке з перших днів війни зазнає значних обстрілів та руйнувань.

На нашу думку, Етична рада могла надати суспільству принаймні часткову можливість спостерігати за ходом конкурсу – проводити співбесіди наживо, закриваючи трансляцію лише під час озвучування чутливої інформації, або ж надати доступ до співбесід завчасно акредитованим медіа чи громадським організаціям, які тривалий час здійснюють контроль за ходом судової реформи, або ж надати доступ до записів співбесід одразу після їх завершення в реальному часі.

Це, безумовно, підвищило б довіру до конкурсу та розвіяло сумніви суспільства, яке, на жаль, звикло до думки, що, попри поважність та досвід членів конкурсних комісій, за закритими дверима в Україні часто відбуваються маніпуляції.

Закриття ж співбесід із кандидатами до ВРП не можна вважати пропорційним рішенням, що зберігає баланс між безпекою учасників і суспільним інтересом до формування одного з найважливіших органів судової системи.

Виходить, що суспільство почує пояснення кандидатами своїх статків та рішень лише після завершення воєнного стану, що може статися і через кілька років. У цей час відібрані кандидати вже працюватимуть у Вищій раді правосуддя, призначатимуть і звільнятимуть суддів. Усе це, на жаль, не сприяє формуванню довіри ані до нового складу ВРП, ані до її подальших рішень.

Тепер члени Етичної ради мають докласти усіх зусиль для того, аби у суспільства не було жодних сумнівів щодо добросовісності та незалежності відібраних ними кандидатів (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/7/7350907/>). – 2022. – 7.06).

Рибачук О., голова Центру спільних дій, колишній віцепрем'єр України з питань європейської інтеграції

Міцний фундамент замість тонкої ніжки. Чому та як потрібно міняти Конституцію

Наша Конституція – конструкція, яка замість міцного фундаменту тримається на одній тонкій ніжці. Вона зав'язує величезну кількість процесів на особі, яка сидить у кріслі президента

В ці дні завжди лунає багато пафосних слів про те, що таке Конституція. Чому вона важлива і потрібна. Мабуть, всі вони правильні і мають бути сказані. Насторожує лише те, що найголосніше ці слова виголошують ті, хто найчастіше порушує Основний закон.

Але зараз, під час війни, для мене найважливіше те, як люди сприймають Конституцію і яку роль їй відводять у повсякденному житті. Думаю, що люди без юридичної освіти мають два найбільші очікування від неї – гарантувати свободу і безпеку. Індивідуальну та колективну, для мене одного, і для суспільства.

Звичайно, самі слова чи книжечка, у якій вони надруковані, не захистять нас від російських ракет чи градусів. Конституційні норми самі по собі не вбережуть від зазіхань на нашу свободу. Але Конституція все ж дуже впливає на нашу безпеку.

Одне з буквальних значень слова конституція – це устрій або будова. Такий собі каркас, від якості якого залежить все інше в державі. Українська «будова» далека від досконалості, але навіть такою вона створила простір для нашого зростання. Вона дала нам змогу стати тими, кого боїться і ненавидить північна деспотія. Тими, кого потрохи вчаться приймати за рівного на Заході. Але уявіть, якими сильними ми станемо, якщо переосмислимо її іншу сторону – недосконалу, спекулятивну, і тому небезпечну.

Наша Конституція – конструкція, яка замість міцного фундаменту тримається на одній тонкій ніжці. Вона зав'язує величезну кількість процесів на особі, яка сидить в кріслі президента. Вони у нас були всілякі. Об'єднувала їх лише

величезна влада і можливість її безконтрольно використовувати. Наслідки такого конструкту ми пожинаємо навіть у цій війні.

Зараз часто згадують, що з 1991 до 2014 року армію повністю розікрали і зруйнували. Це правда. Але рідко хто визнає, що так сталося, тому що сфера оборони завжди була одноосібною вотчиною президента, схованою за державною таємницею. Всі найважливіші рішення у сфері приймає президент, який не підпорядкований парламенту. Тому суспільство ні на пряму, ні опосередковано через парламент, не мало змоги на бачити, ні контролювати, що там відбувається. От і маємо, що величезна кількість бойової техніки продана, майно розкрадене, а ті невеликі гроші, які раніше виділялися, далеко не завжди доходили до створення боездатного солдата.

Та сама історія з питаннями безпеки. СБУ, розвідки і дуже часто МВС служили політичним та бізнесовим інтересам президентів, а не держави. Ми всі чудово пам'ятаємо і утиски опозиції в часи, і перегони СБУ та Міхеїла Саакашвілі на горищі київської багатоповерхівки, і тиск правоохоронців на бізнес, який був завжди – незалежно від того, хто при владі. Це теж наслідок відсутніх засобів контролю. А без контролю навіть святі будуть зловживати. В підсумку маємо каркас держави, який хитається за найменшого вітру.

У 2014 вилізли нові проблеми – росія напала, Янукович втік, а влада в країні була у стані повного колапсу. Ризик повторення такого колапсу був і у перші дні широкомасштабного вторгнення. Знаючи слабкість нашого каркасу влади, росія регулярно намагається фізично знищити президента, щоб вся конструкція розлетілась і не заважала захоплювати нашу країну.

Можемо лише радіти, що цього не сталося і що Володимир Зеленський виявився потрібною людиною в потрібному місці. Але в нашій

ситуації наївно покладатися лише на удачу. Сьогодні повезло, а завтра може не повезти. Ми мусимо мінімізувати ризики небезпечних сценаріїв розвитку подій.

Попри війну Україна рухається в Європейський Союз. Бо без повної інтеграції в Західний світ ризики того, що росія й надалі від нас не відчепиться, надто великі, щоб ними нехтувати. І саме за європейським зразком ми маємо побудувати баланс системи влади.

На відміну від нас майже вся Європа живе в парламентських республіках чи конституційних монархіях, які діють майже так само, як перші. Така модель є значно міцнішою, ніж наша. Вона залишає простір для сильного лідерства, але не робить всю країну залежною від амбіцій, настрою чи здоров'я однієї людини. Вона

забезпечує контроль парламенту над всією виконавчою владою. Це зменшує ризик, що зібрані через податки людські гроші не дійдуть до військових чи лікарів.

Зрештою, настане переможний день після війни. Але світ не стане значно безпечнішим місцем – загрози нашій державі існуватимуть в різній формі і надалі. Так само як будуть спроби зловживати владою всередині країни. Тому нам вже зараз важливо зробити правильні висновки на майбутнє. Почати дискусію про те, яким має бути каркас повоєнної України, щоб нова Конституція не дала нам повторювати старі помилки (*НВ* (<https://nv.ua/ukr/opinion/den-konstituciji-ukrajini-shcho-potribno-zminiti-prezident-novini-ukrajini-50252712.html>). – 2022. – 28.06).

Думка

Матвійчук О., голови Центру громадянських свобод

Павліченко О., виконавчого директора Української Гельсінської спілки з прав людини

Денисенко Л., право захисниці

Позиція правозахисників щодо інституту Уповноваженого ВРУ з прав людини

31 травня 2022 року Верховна Рада України висловила недовіру Уповноваженому ВРУ з прав людини Людмилі Денісовій та звільнила її з посади.

У законі «Про Уповноваженого ВРУ з прав людини» такої підстави для звільнення з посади як висловлення недовіри, глибокого занепокоєння, тривоги чи інших почуттів народних депутатів не передбачено, ця підстава з'явилася у змінах до закону «Про правовий режим воєнного стану» 12 травня цього року.

Зміни передбачають, що «у період дії воєнного стану Верховна Рада України може прийняти рішення про звільнення посадової особи з посади, призначення на яку та звільнення з якої віднесено до повноважень Верховної Ради України, крім підстав, передбачених спеціальними законами, також у разі висловлення недовіри такій посадовій особі».

Зауважимо, що сьогодні мова йде не про конкретну особу Людмилу Денісову чи оцінку ефективності її роботи, до якої теж є багато питань. А про те, що від 12 травня 2022 року незалежний інститут Уповноваженого перестав існувати в Україні.

Кожен, кого буде призначено на цю посаду, не зможе й слова сказати проти вітру – покритикувати Президента чи парламент за порушення прав людини, бо відразу прилетить загроза «висловити недовіру» і звільнити протягом одного дня.

На сьогодні у парламенті було визначено тільки одного кандидата на цю посаду – Дмитра Лубінця, голову Комітету з прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та АР Крим, м. Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин.

Кандидат на посаду Уповноваженого має відповідати визначеним законом вимогам, серед яких є досвід правозахисної діяльності. У випадку Дмитра Лубінця постає питання про саме такий досвід, про який нічого поки не відомо. Виконання посадових обов'язків в Комітеті ВРУ такою діяльністю не є, бо тоді ще більшими «правозахисниками» є Вадим Рабінович чи Віктор Медведчук, який, окрім іншого, організовував обміни полонених від 2014 року.

Як тільки з'явилося повідомлення про кандидатуру Дмитра Лубінця, усім авторам цього тексту із різних джерел, від антикорупційних органів та громадських антикорупційних організацій почали надсилати інформацію про сумніви у доброчесності Дмитра Лубінця. Це підважує відповідність його кандидатури передбаченому законом критерію «мати високі моральні якості».

Наприклад, у цій справі йдеться про те, що під час судового засідання слідчим суддею було встановлено, що детективами НАБУ здійснюється досудове розслідування у кримінальному провадженні №42020000000001304 від 14 липня 2020 року за фактом можливого зловживання народним депутатом України ОСОБА_1 службовим становищем, що спричинило тяжкі наслідки, відомості про яке внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань за заявою ОСОБА_2 від 30 червня 2020 року.

Під час досудового розслідування виникла необхідність у допиті в якості свідка ОСОБА_1, а саме з питань уточнення щодо отримання

ним грошових коштів для компенсації вартості оренди житла.

З цією метою, детективами Національного бюро ОСОБА_1 неодноразово викликався повістками, зокрема, 28 січня 2021, 15 лютого 2021, 05, 09 та 10 березня 2021 року.

Свідок був належним чином повідомлений про вказані виклики, про що надана відповідь керівника Головного управління документального забезпечення Апарату Верховної Ради України. Проте, у визначені у повістках дату та час ОСОБА_1 для допиту у якості свідка не прибув та не повідомив про причини свого неприбуття. ОСОБА_1, він же Дмитро Лубінець, просто проігнорував виклики в суд.

Попередні призначення Уповноваженого теж було суто політичним. Парламентська більшість призначала «свою» людину, яка повинна була не підіймати голос проти тих, хто її призначав. Саме це і стало причиною неприйняття Уповноваженого, коли до влади приходила інша політична сила.

Для того, щоб Уповноважений ВРУ з прав людини міг працювати як ефективний інститут захисту прав людини потрібно повернутись в правове поле і скасувати дію закону від 12 травня 2022 року в контексті Уповноваженого ВРУ з прав людини.

Це створить можливості для того, щоб серед кандидатів були фахівці високих моральних якостей та із належним правозахисним досвідом, яким за Конституцією має володіти омбудсмен (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/29/7355389/>). – 2022. – 29.06).

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Великобританія

Первый министр Шотландии Никола Стерджен предложила провести второй по счету референдум по вопросу независимости Шотландии на 19 октября будущего года.

«Шотландское правительство предлагает, чтобы референдум о независимости состоялся 19 октября 2023 года», – сказала Стерджен.

По ее словам, она готова к тому, что это решение будет подвергнуто юридической проверке в Верховном суде, но убеждена в своей правоте и успехе.

Выступая в парламенте Шотландии, Стерджен сказала, что выбранный правительством путь будет нелегким, но его

надо пройти ради возможности выбирать собственное будущее (*BBC* ([https://www.](https://www.bbc.com/russian/news-61961233)

[bbc.com/russian/news-61961233](https://www.bbc.com/russian/news-61961233)). – 2022. – 28.06).

Туніс

Президент Туніса Каіс Саїд прийняв рішення опублікувати проєкт нової Конституції республіки, – повідомляє агентство Al Jazeera Net 1 юлія. Нова Конституція передбачає більш широкі повноваження для президента країни. На даний момент проведення общенационального референдуму по затвердженню нової Конституції призначено на 25 юлія.

В проєкті Конституції, який був опублікований в національній офіційній газеті країни, міститься 142 статті. Президент країни буде наділений всією повнотою виконавчої влади, що де-факто означає

кінець «квазіпарламентської» системи по конституції 2014 року. Тепер президент республіки буде наділений повноваженнями призначати прем'єр-міністра і інших членів кабінету, а також припиняти їх повноваження.

Повноваження президента також будуть входити до повноважень вищих громадянських і військових посадових осіб по пропозиції прем'єр-міністра (*EaDaily* (<https://eadaily.com/russian/news/2022/07/01/konstitucionnyy-referendum-v-tunise-prezident-kais-said-cementiruet-svoyu-vlast>)). – 2022. – 1.07).

Казахстан

У Казахстані відбувся республіканський референдум щодо змін до Конституції. Про це повідомляє Укрінформ із посиланням на Радіо Азаттык.

Пропоновані зміни передбачають внесення змін більш ніж до третини Основного закону, що складається з 98 статей.

У бюлетені лише одне питання: «Чи приймаєте Ви зміни та доповнення до Конституції Республіки Казахстан, викладені у проєкті Закону Республіки Казахстан “Про внесення змін та доповнень до Конституції Республіки Казахстан”, опублікованому у засобах масової інформації 6 травня 2022 року?».

За даними Центральної комісії щодо проведення референдуму, у ньому взяли участь майже 8 мільйонів людей, що становить 68 відсотків від усіх зареєстрованих виборців. Зміни до Конституції підтримали 77,18 відсотка громадян, які взяли участь у референдумі.

Серед основних змін, внесених на референдум: Казахстан переходить від суперпрезидентської форми правління до президентської із сильним парламентом; родичам президента забороняється обіймати

високі державні посади; у Казахстані не буде смертної кари; виключаються положення про особливу роль і привілеї першого президента та інші.

Частина громадянства, у тому числі низка політологів, називає реформи косметичними, і зазначає, що зміни не призведуть до демократизації суспільства, зберігають для чинного президента значні повноваження, що дозволяють впливати на гілки влади та політичні інституції.

Міжнародна правозахисна організація Human Rights Watch раніше закликала уряд Казахстану відкласти голосування щодо спірних змін до Конституції для обговорення змін із громадянством (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3500244-ukazhastani-prohodit-referendum-sodo-popravok-do-konstitucii.html>)). – 2022. – 6.05).

Європейський Союз взяв до уваги результати проведеного 5 червня референдуму щодо внесення змін у Конституцію Казахстану і визнав, що народ підтримав демократичні зміни в країні.

Заява речника ЄС з цього приводу оприлюднила Європейська служба зовнішніх справ, повідомляє Укрінформ.

«На цьому референдумі народ Казахстану підтримав важливі конституційні додатки, що спрямовані на зміцнення демократії в країні. ЄС вітає політичні реформи, що були ініційовані президентом Токаєвим 16 березня на додаток до соціально-економічних реформ,

започаткованих після трагічних подій у січні. Ми також вітаємо рішення провести прямі консультації з суспільством та запросити БДПЛ/ОБСЄ для моніторингу референдуму», – йдеться у повідомленні (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3501756-evrosouz-viznav-rezultati-konstitucijnogo-referendumu-u-kazahstani.html>)). – 2022. – 7.05).

Узбекистан

Президент Узбекистану на зустрічі із членами Конституційної комісії заявив, що запропонований парламентом проєкт Конституції країни має бути ухвалений на референдумі. Заяву Мірзійоєва у Telegram опублікував пресекретар узбецького лідера Шерзод Асадов.

Перший заступник голови сенату Узбекистану Садик Сафаєв заявив у інтерв'ю Kuz.uz пояснив, що прийняття змін до Конституції, «нової Конституції», автоматично дозволять чинному президенту (який 2026 року завершить свій другий термін) балотуватися знову.

Сам Мірзійоєв заявив, що зміни до Конституції необхідні, крім того, їх потрібно ухвалити не у парламенті (який також має таке право), а на всенародному референдумі.

Президент пояснив, що «це відповідає принципу, що єдиним джерелом і автором Конституції є народ. Тоді кожен наш співвітчизник зможе з гордістю сказати: «Нова Конституція Узбекистану – це моя Конституція» (*Главком* (<https://glavcom.ua/world/world-politics/kopiyuyuchi-putina-prezident-uzbekistanu-virishiv-obnulitisyacherez-referendum-854365.html>)). – 2022. – 20.06).

В Узбекистане опублікували проєкт изменений выносимых на всенародный референдум поправок в конституцию для

всеобщего обсуждения, которое продлится до 5 июля. Об этом сегодня, 27 июня, сообщает ИА «Фергана».

Как отметили в Законодательной палате Олий Мажлиса (парламента) Узбекистана, проектом предусматривается внесение в 64 статьи Основного закона более 200 изменений, а также включение 6 новых статей, которыми вводятся 16 новых норм.

В парламенте пояснили, что поправки были отобраны из более 60 тысяч предложений, поступивших за прошедший месяц в Конституционную комиссию. Проект был принят в первом чтении, после чего его вынесли на всеобщее обсуждение. Участвовать в нем может любой гражданин Узбекистана.

Предложения и замечания можно вносить на государственном или любом другом языке, которым владеет участник обсуждения. Их можно вносить индивидуально или коллективно, в устной или письменной форме. Предложения и замечания по проекту закона должны быть подписаны.

Итоги всенародного обсуждения проектов законов будут рассмотрены Законодательной палатой, обобщены и опубликованы в СМИ. Проект закона будет в дальнейшем усовершенствован, а затем вынесен на референдум (*EaDaily* (<https://eadaaily.com/ru/news/2022/06/27/v-uzbekistane-opublikovali-proekt-popravok-v-konstituciyu-vynosimyh-na-referendum>)). – 2022. – 27.06).

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 6 (97) 2022

(01 червня - 30 червня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 06.06.2022.
Формат 60х90/8. Обл.-вид. арк. 4,22.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.